

SEZONA 2019/2020

A photograph of a group of seven people, including men and women of various ages, standing and sitting in a lush greenhouse filled with plants. The scene is viewed through the glass panes of the greenhouse structure.

ANJA KRUŠNIK CIRNSKI

Ure, dnevi, čas

Vsebina

- 7 LARA PAUKOVIČ **Paradoks ženske svobode**
- 13 ROK ANDRES **Vedno leta, vedno ljubezen, vedno ure**
- 19 NEBOJŠA POP-TASIĆ **Vsekakor, časa bo dovolj ...**

ANJA KRUŠNIK CIRNSKI

Ure, dnevi, čas

Po motivih romana *Ure (The Hours)* Michaela Cunninghama

2019

Drama

Krstna uprizoritev

Premiera 17. oktobra 2019

Režiserka **Mojca Madon**

Dramaturginja **Anja Krušnik Cirnski**

Scenografka **Urša Vidic**

Kostumografka **Tina Bonča**

Avtor glasbe **Luka Ipavec**

Lektor **Martin Vrtačnik**

Oblikovalec svetlobe **Boštjan Kos**

Vodja predstave **Jani Fister**

Tehnični vodja **Janez Koleša**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodji tehničnih ekip **Branko Tica** in **Boris Britovšek**

Tonski in videotehnik **Tomaž Božič**

Osvetljevalca **Bogdan Pirjevec** in **Janez Vencelj**

Frizerka **Jelka Leben**

Garderoberka **Angelina Karimović**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

V uprizoritvi so uporabljeni odlomki iz romana *Ure* v prevodu Suzane Tratnik. Zahvaljujemo se Botaničnemu vrtu Sežana za pomoč pri fotografiranju.

Igrajo

Virginia **Nataša Tič Ralijan**

Leonard **Gaber K. Trseglav**

Vanessa **Eva Stražar** k. g.

Laura **Tina Potočnik Vrhovnik**

Dan **Gaber K. Trseglav**

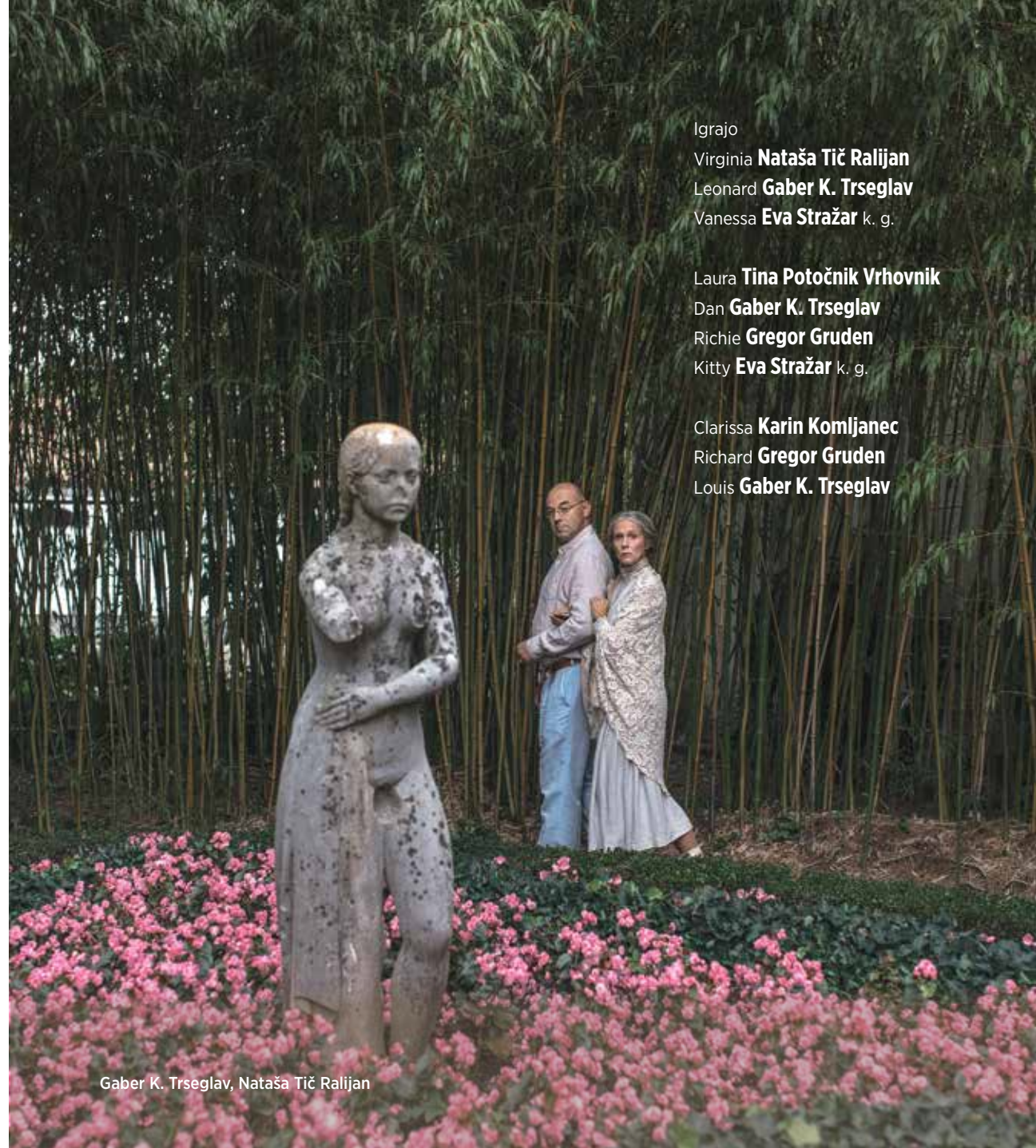
Richie **Gregor Gruden**

Kitty **Eva Stražar** k. g.

Clarissa **Karin Komljanec**

Richard **Gregor Gruden**

Louis **Gaber K. Trseglav**

Gaber K. Trseglav, Nataša Tič Ralijan

Nataša Tič Ralijan, Tina Potočnik Vrhovnik, Karin Komljanec

Paradoks ženske svobode

LARA PAUKOVIČ

»Vsekakor pa ni lahko biti svobodna, ker toliko svoje ženskosti delimo z drugimi in jo tudi dajemo drugim. Včasih je težko vedeti, kdo v resnici smo.«

Pisateljica Rachel Cusk v intervjuju za *Mladino*

Tri ženske, tri usode. Vsaka v svojem obdobju (v dvajsetih, petdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja); družji pa jih delo *Gospa Dalloway* Virginie Woolf. Prva, Virginia Woolf, roman seveda piše, druga, Laura Brown, ga bere in se z njim identificira, tretja, Clarissa Vaughan, pa živi podobno kot Clarissa Dalloway, le da več kot sedemdeset let pozneje in seveda z določenimi modifikacijami. Anja Krušnik Cirnski si je za dramsko obdelavo izbrala tri večplastne in tragične junakinje iz romana *Ure* Michaela Cunninghama, ki so pred skoraj dvajsetimi leti (leta 2002) že našle pot na filmsko platno (*Ure do večnosti*, v glavnih vlogah so nastopile hollywoodske velikanke Nicole Kidman, Meryl Streep in Julianne Moore). A čas je ravno pravi, da – tokrat na odru – oživijo znova; da vedno aktualna vprašanja, s katerimi se ukvarjajo, nagovorijo tudi nove generacije gledalk in gledalcev.

Ure, dnevi, čas so uprizoritev o ženski znotraj družbe, o njenih dilemah, strasteh in želji po emancipaciji ter svobodi. Kljub temu da so ženske v ospredju, pa – kot bi morda kdo pomislil – moški liki ne v izvirnem besedilu Michaela Cunninghama ne v predelavi Anje Krušnik Cirnski niso predstavljeni kot negativci. Na ženske pritiskajo predvsem pričakovanja patriarhalne ureditve, nasprotno pa jim moški v njihovem življenju stojijo ob strani – le da ne vedo povsem natančno, proti čemu se morajo boriti (kar je dilema številnih moških tudi danes).

Težaven karakter ter epizode manije in depresije (bipolarno motnjo) Virginie Woolf najbolje razume prav njen najtesnejši zaveznik, mož Leonard, ki mu ni mar za njeno (ne)prilagajanje družbenim normam, ves čas predano skrbi le za njeno duševno zdravje. Leonard je tudi v resnici razumel, da je morala Virginia, kot v spremni besedi h *Gospo Dalloway* iz leta 1965 piše Rapa Šuklje, »*ubiti vilo domačega ognjišča in se spopasti s fantomom idealne ženskosti, ki ga je predala novim rodovom viktorijanska doba in ki bi, če bi ostal, onemogočil ženskam vsako intelektualno poštenost in moralno svobodo*«. Njej je to uspelo, četudi naj bi (paradoksalno) pravzaprav, na kar v nekem prizoru namignejo tudi *Ure, dnevi, čas*, na moč obžalovala to, da nima otrok, posebej ker jih je imela

njena sestra in rivalka Vanessa. Svoji junakinji, Clarissi Dalloway, pa tega ni privoščila (za razliko od npr. nekaj let poznejšega Orlanda, ki je veliko bolj emancipiran lik): po poroki Clarissi ostane samo še to, da je »gospa Richard Dalloway«, nezadovoljstvo pa poskuša pregnati z razmišljanjem o nekdanjem ljubimcu Petru Walshu, s katerim se je v mladosti nameravala poročiti, krašenjem hiše, trivialnimi pogovori z drugimi ljudmi in organiziranjem zabav.

Na podoben način Laura Brown tesnobne občutke ujetosti v zakonu duši s peko in skrbjo za sina in moža ter ima pri tem ves čas občutek, da v gospodinjenju ni dovolj dobra. Ni naključje, da v obdobju, v katerem jo spoznamo v *Urah, dnevih, času*, obsesivno bere prav *Gospo Dalloway*. Vendar pa za te občutke ni kriv njen mož; Dan, postavni nekdanji vojak, ki so ga med vojno razglasili za mrtvega, a se je proti pričakovanjem vrnil domov, je neizmerno zaljubljen v svojo ženo in pozoren do nje: ker je drugič noseča, skrbi za njeno zdravje, jo pusti dolgo spat, pripravlja zajtrk za vse tri ... težava je v tem, da Lauri vloga žene ne ustreza, nesrečna je tako z Danom, kot bi bila s katerim drugim moškim, bolj ali manj skrbnim. Morda je v ozadju njena potlačena biseksualnost ali celo homoseksualnost, na kar namiguje prizor, v katerem poljubi prijateljico Kitty. Ta, prav tako poročena z vojnim herojem, ima ginekološke težave, zaradi katerih ne more zanositi – v tem pogledu se zdi Laurin malček Richie, ki stoji sredi kuhinje in ju sumničavo opazuje, ko se poljubljata, zanjo kot posmeh, opomin na to, česa kot ženska ni zmožna.

Laura je za razliko od Kitty izpolnila svoje *žensko poslanstvo* in je na poti do tega, da se kot »polnokrvna ženska« potrdi še drugič; a zdi se, da ne glede na vso moževo pomoč in nežnost ni bila pripravljena na žrtve, ki jih mora kot mati in žena sprejemati. Kot je dejala pisateljica Rachel Cusk (o materinstvu je napisala knjigo *Življenjsko delo: O materinstvu, v Posledicah* pa piše o ločitvi), ženska, posebej če se ima za feministko, nikoli ni zares pripravljena na to, da bo morala v zakonu (in kot mati) prevzemati večjo odgovornost od partnerja. *Morala jo bo*, to je dejstvo, *ker je ženska*, in tega verjetno – vsaj ne tako kmalu – ne bo spremenil noben emancipacijski boj. »*Zakon je stara institucija. In kot vsaka institucija ima strukturo in zahteve, ki morajo biti izpolnjene, da deluje. V zakonu pravzaprav moški stažira pri ženski, ženska ga pripravlja na to, da lahko normalno funkcionira v tej instituciji,*« pravi Cusk.

Morda pa Laura samo ni narejena za družbene normative, po katerih so morale živeti ženske v petdesetih letih prejšnjega stoletja; morda bi bila srečna samo, če bi imela popolno svobodo – brez moža ali drugega partnerja/partnerke, brez otroka ali obveznosti. Njen ultimativni emancipacijski akt je to, da otroka pelje v varstvo, češ da gre po opravih (»*Ti greš po svoje. Jaz po svoje,*« mu zabrusi), v resnici pa se vrne domov, uredi dnevno sobo po svojem okusu, tako da spominja na stanovanje samske ženske, si obleče lepo jutranjo haljo in bere. *Strašno sebična mati*, bi rekel marsikdo. In to, da dejansko zasleduje svojo željo po svobodi, ko zapusti moža in sina, tako kot Nora v Ibsenovi *Hiši lutk*, ki je ob nastanku dvigovala prah zaradi svoje *nemoralnosti*, je še bolj sebično. *Sebična mati* hote ali nehote pomiluje *mater gospodinjo* – toda paradoks vsega tega je, da tista prva, *mati egoistka, mati karieristka* ali kaj je še teh oznak, takrat, ko zasledovanje svojih ciljev prižene do skrajnosti, ugotovi, da bi ona sama potrebovala

mater gospodinjo – ravno tisto, ki v primerjavi z njo živi tako bedno, prazno, možu in otrokom pokorno življenje. Šele takrat razume, zakaj ima v patriarhalnem svetu, ki h karierni uspešnosti spodbuja primarno moške, ta ženska večjo vrednost – ker dopolnjuje moškega, mu lajša življenje. Ona, karieristka, ne dopolnjuje nikogar, hkrati pa bi – ker je ob tem še mati in vsega enostavno ne zmore – sama potrebovala dopolnitev, ki je od moškega na tak način, žal, ne more dobiti. Lahko se zlomi in podredi vlogi matere gospodinje, lahko pa odide, tako kot Laura.

Laura sicer ne kaže zares tovrstne predanosti karieri – v zadnjem prizoru *Ur, dni, časa* sicer izvemo, da je postala knjižničarka, a kaj se je dogajalo vmes, ostaja uganka. Vemo, da ne obžaluje, da je odšla od družine, kajti ni mogla drugače; povsem mogoče pa je, da je ugotovila, da je tudi življenje »po lastnih pravilih« ne izpopolnjuje.

Tudi tretja ženska v besedilu, sodobna Clarissa Dalloway, ima v svojem življenju pozitivno moško figuro, s katero je zapletena v pomemben odnos – Laurinega že odraslega sina Richieja, ki je zdaj genialni pesnik Richard. Sicer ne gre (več) za erotičen odnos: Clarissa je lezbijka, ki živi s partnerico Sally, Richard pa gej, ki umira za aidsom, vendar sta nekoč bila intimno povezana – v mladosti, eno poletje, ko sta se odpravila na počitnice z Richardovim drugim ljubimcem Louisom. Richard je po tistem ostal z Louisom, Clarissa pa še vedno obžaluje, da se sama ni bolj potrudila za zvezo z njim, čeprav je glede na boemski življenjski slog vseh akterjev jasno, da bi moralo biti razmerje odprto. »*Takrat, tisto poletje, sem bil besen nate. Včasih te nisem mogel niti pogledati. Hotel sem biti dober. Hotel sem biti odprt in svoboden. Seksati z vsemi, dokler jih hočemo in drugi hočejo nas,*« ji reče Louis, ki se v času dogajanja vrne v mesto, da bi se udeležil zabave ob podelitvi prestižne literarne nagrade Richardu, ki jo pripravlja Clarissa – in je hkrati, le da tega nihče ne izreče, tudi njegova poslovilna zabava. »*To smo vsi hoteli,*« Louisu odvrne Clarissa, on pa komentira, da ni prepričan, da ni človeški organizem res zmožen tega, te *odprtosti in svobode*.

Kolikor je mikavna, je tovrstna svoboda zahtevna – lažje se je podrediti konvencijam, ki jih poznamo in se ne spraševati preveč, *kaj bi bilo, če bi bilo*. Clarissa zdaj s Sally, razen tega, da sta v istospolnem razmerju, živi v precej tradicionalnih, umirjenih okvirih – vendar se kljub temu ves čas sprašuje, v katero smer bi se zasukala njena usoda, če bi si namesto tega, da je pristala v Richardovem romanu, z njim drznila živeti življenje, bogato in nevarno kot literatura sama.

Vsem trem ženskam je torej skupno določeno obžalovanje v zvezi z družbeno vlogo, ki so jo prevzele. Clarissa Vaughan je hotela divje, nekonvencionalno, svobodno življenje, vendar je v srednja leta zaplula kot snobovska dama, ki se ravno tako kot Clarissa Dalloway večino časa ukvarja z odnosi med ljudmi, rožami in izgubljenimi spomini. Virginia Woolf si je želela otroke, a ji življenjske okoliščine tega niso mogle omogočiti in ostala je *samo umetnica* – četudi se je na tem področju izpopolnila do vrhunskosti, jo je ves čas grizlo, da je tudi njena sestra Vanessa umetnica, slikarka, le da ima ona ob tem še otroke. Laura Brown si je hotela želeli otroke, a ne sin ne hči nista utižala njene želje, da bi bila *samo knjižničarka*, ne kriva ne dolžna nikomur. Nič od naštetega ni bilo dovolj. Je

mogoče, da si ženska zahodne civilizacije, omamljena od možnosti svobode onkraj meja patriarhata in paralizirana od svobode same, ko jo – domnevno – doseže, vedno želi tisto, česar nima?

Nenazadnje pa *Ure, dnevi, čas* ne govorijo le o ženskah, ampak so hommage ravno temu, kar se skriva v naslovu: uram, dnevom in času. Ljubimo, sovražimo, trpimo, izgublamo, se borimo proti družbenim pričakovanjem in omejujočim družbenim ureditvam, sami proti sebi in proti drugim, se zavedamo, da čas, ki nam je odmerjen na uri človeške zgodovine, traja le nekaj sekund, kljub vsemu pa čakamo – na kaj? Na, kot pravi Michael Cunningham v romanu, uro tu in tam, ko se zdi, da so naša življenja kljub vsem težavam in pričakovanjem vzcvetela in nam dala vse, kar smo si kdaj zamišljali. »Čeprav razen otrok vsi vemo (morda pa vedo tudi otroci), da bodo za temi urami neizogibno prišle druge, dosti mračnejše in dosti težje. Kljub temu ljubimo mesto, ljubimo jutro; in najbolj od vsega upamo, da jih bo še več.« Za Virginio Woolf so bili to bržkone trenutki najčistejšega pisateljskega navdiha in srečni trenutki z Leonardom, ki mu je v poslovnem pismu napisala, da »na svetu ni bilo srečnejših ljudi od naju«, za njeno Clarisso Dalloway vabljenje ljudi na kup, napeljevanje zvez in omogočanje ljudem, da se spoznava, kar za nekoga zveni trivialno, zanjo pa je izraz ljubezni do življenja; za Lauro Brown ure, ko se je lahko brez misli na vsakršno obveznost zatopila v knjigo, za Clarisso Vaughan jutro, ko je pri devetnajstih letih v spodnjem perilu stala na balkonu in gledala Richarda, ki je bil »tako zaljubljen v Louisa in vanjo« – takrat je bilo še vse mogoče. Te ure pridejo, in ko pridejo, so čudovite. Vendar minejo; edino umetnost jih lahko zamrzne v času in podaljša – pa ne »do večnosti«, kakršna je sintagma v naslovu filma, posnetega po romanu Michaela Cunninghama, kajti vemo, da nič ni večno, lahko jih podaljša samo za nekaj dragocenih trenutkov.

Literatura:

Michael Cunningham: *Ure*. [Iz angleščine prevedla Suzana Tratnik.] Ljubljana: Sanje, 2003.

Virginia Woolf: *Gospa Dalloway*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.

Rachel Cusk: »Če se odločiš raziti s partnerjem, se ne smeš pretvarjati, da na otroke to ne vpliva«. Pogovor vodila Lara Paukovič. *Mladina* 11, 15. 3. 2019.

Karin Komljanec, Eva Stražar

Vedno leta, vedno ljubezen, vedno ure

ROK ANDRES

Karin Komljanec, Gregor Gruden

Virginia Woolf, središčna točka dramatizacije romana *Ure*,¹ ena najpomembnejših predstavnic (in predstavnikov!) angleškega in evropskega modernizma v literaturi, klasičinja feminističnega pisanja, v svojem dnevniku 22. julija 1940 zapiše: »Če je to moja zadnja postaja, tako čutim, ali ne bi morala brati Shakespeara? Toda ne morem. /.../ Konec daje naključnemu vsakdanjemu življenju živost, celo veselost in brezskrbnost. To, si sem mislila včeraj, je lahko moj zadnji sprehod«. ² Besedilo *Ure, dnevi, čas*, kot je naslovljena dramatizacija romana Michaela Cunninghama, je igra o poslednjih rečeh.

Čas (ki determinira naslov in usodo) kot osnovni gradnik, s katerim Cunningham začenja svoj roman, je močno prisoten že v naslovu, za uvod namreč vzame citat iz dnevnika Woolf: »Nimam časa za opisovanje svojih načrtov. Precej bi morala povedati o *Urah* & svojem odkritju; kako lepe votline dolbem za svojimi junaki; menim, da tako dosežem natančno to, kar hočem; človeškost, humor, globino. Zamisel je ta, da se bodo votline povezovale & da bo vsaka razsvetljena v sedanjem času« (Virginia Woolf v svojem dnevniku 30. avgusta 1923).

Življenje in delo Virginie Woolf je v velikih navdih različnim ustvarjalcem zadnjega stoletja. Poznamo njen velik vpliv na poezijo, prozo in vzpon ženskih avtoric. Spomnimo se na gledališko priredbo romana *Orlando*, ki je pogosto prisoten na svetovnih odrih in ga je občinstvo MGL v obliki mjuzikla spoznalo v preteklih sezonah. Znamenita režiserka Katie Mitchell je leta 2006 uprizorila morda najbolj poetično delo Woolf *Valove* (*Waves*, National Theatre London), med filmskimi priredbami je gotovo med bolj kontroverznimi *Gospa Dalloway* (1997) z Vanesso Redgrave. Kot eno zadnjih filmskih upodobitev pa omenimo film *Vita & Virginia* (2018), ki prinaša zgodbo o ljubezni med Vito Sackville West in Virginio Woolf.

¹ *Ure* je bil delovni naslov romana *Gospa Dalloway*.

² Virginia Woolf: *Med dejanji*. [Iz angleščine prevedla in spremeno besedo napisala Jana Unuk.] Ljubljana: Beletrina, 2013, str. 184.

Dramska predloga (dramatizacija romana *Ure* Michaela Cunninghama) Anje Krušnik Cirnski ne more biti izvzeta iz širšega literarno-umetniškega sistema, ki ga tvorijo opus Virginie Woolf, film Stephena Daldryja (*Ure do večnosti*, 2002) in avtoričina lastna vizija uprizoritvene umetnosti. Roman je dosledno sledil literarni pisavi Woolf in je plod raziskovanja ali osmišljanja dogajanja na dnu uma. Gledališka uprizoritev pa ima moč, da lahko sintezo tovrstne raziskave razgrne pred nami tukaj in zdaj (ter je nikoli več ne ponovi v popolnoma enaki obliki). Virginia, Vanessa, Laura, Clarissa in Richard, osrednji liki vseh treh umetniških del (romana, filma in priredbe za oder), predstavljajo arhetipe časa, ki napoveduje sodobnost. Vse tri ženske povezuje roman *Gospa Dalloway* (ena ga piše, druga bere, tretja živi), smrt in brezizhodnost (tudi ujetost) v enem (ne)navadnem dnevu, ko se pripravlja zabava. Vsako od njih na neki točki prekine obisk, ki preobrne, iztiri in pretrse dan.

Tridelna struktura Cunninghamovega romana in Daldryjevega filma se podobno izrazito kaže tudi v dramatiizaciji. Vsi trije avtorji pa, poleg te strukture, zavestno sledijo poetiki (oz. literarnemu slogu) toka zavesti (ki sta ga razvijala prav Woolf in njen sodobnik James Joyce), še posebej v zasledovanju resničnosti – kako pripovedovati zgodbo s pomočjo pripovedovalske tehnike, ki je čista, hitra in nepredvidljiva. Razumljivo je, da sta literatura in film v njeni prezentaciji učinkovitejša, dramsko-gledališka umetnost tok zavesti namreč uprizarja skozi emocijo in monološke replike, ki pa jih je v novonastalem besedilu malo, kar pomeni, da čakajo igralske kreacije. Vključevanje spominskih in drugih asociacij, ki jih junakinje romana zmorejo poglobljeno opisati, so v filmu že malo reducirane, saj se filmski jezik v *Urah* posveča čustvenim stanjem (in ne njihovem pojasnjevanju), na podoben način pa jih zaobjame tudi dramatizacija, ob branju katere se bralcu zdi, da so dialogi gostejši in pogostejši, kot jih nudita film in roman (v katerih je, resnici na ljubo, dialogov relativno malo). Pri vseh treh delih lahko opazujemo, kako natančno se posamezni avtorji ukvarjajo z detajlom, pa naj bo to kupovanje rož, peka torte ali smrt drozga.

Pomemben element tridelne strukture je tudi dogajalni čas, saj se celotno (dramsko) dogajanje zgodi v enem dnevu. Tu je treba omeniti, da se tudi roman *Gospa Dalloway* zgodi v istem časovnem razponu. Tej logiki sledijo tako roman, film in dramsko besedilo ter postavljajo pomembno vprašanje: ali lahko (literarni, filmski, dramski) lik sodimo po njegovem ravnanju na podlagi zgolj enega običajnega dne? Še posebej problematično je vrednotenje, če se v tem dnevu zgodijo prelomni dogodki, tragedije in preizkušnje. Kako soditi ravnanje osrednjih treh ženskih likov? Njihova življenjska zgodba se namreč razkriva v zapletenem, skoraj asociativnem, miselno-čustvenem toku, ki jih razodeva kot večplastne osebnosti, zaznamovane s spomini, odločitvami in ujetostjo v družbene (ali lastne) vzorce. Vse naštetu je kontekstualizacija, vsota njihovih predzgodb, zgodovine, sedanjosti in vizije prihodnosti. Še posebej ironično pa je, da se z njihovo usodo ukvarjamo moški – pisatelj, režiser in (konec koncev) avtor tega prispevka. Torej je v dramatizaciji, ki jo je prispevala ženska, mogoče zaznati kakšna drugačna izhodišča.

Njeno delo bi lahko opisali kot pretenciozno, v skrbnem dramaturškem pristopu pa se kažejo močni avtorski posegi; najdemo vpliv tako romana kot filma, a se liki v svoji *gledališki* preobrazbi spremenijo. Tako je, na

Gregor Gruden, Gaber K. Trseglav, Tina Potočnik Vrhovnik

primer, fizična odsotnost Sally veliko bolj pomenljiva, rahlo mehkejši karakter gospe Brown pa lahko v finalu učinkuje na sveže drugačen način. Tovrstnih avtorskih posegov v fabulo je še kar nekaj, določeni so posledica zakonitosti prenosa materije v dramsko formo (in tehničnih zahtev uprizoritvene umetnosti), a večina nadgrajuje Cunninghamove junakinje in junake predvsem z možnostjo, da bodo v gledališkem sistemu znakov lahko (o)živeli.

Cunninghamu se proti zadnjim vrsticam romana zapiše nekakšna vizija prihodnosti, paradoksalnost naših življenj: »Samo ena uteha je: ura tu ali tam, ko se zdi, da so naša življenja kljub vsem težavam in pričakovanjem vzcvetela in nam dala vse, kar smo si kdaj zamišljali, čeprav razen otrok vsi vemo (morda pa vedo tudi otroci), da bodo za temi urami neizogibno prišle druge, dosti mračnejše in dosti težje. Kljub temu ljubimo mesto, ljubimo jutro; in najbolj od vsega upamo, da jih bo še več. Samo nebo ve, zakaj ljubimo vse to.«³ Zato lahko Laura v eni od poslednjih replik v drami reče »Nisem mogla drugače.« iz zavedanja, da bodo po že doživetih bolečinah prišle še nove. A da se liki (in posledično bralci, gledalci, ki jim umetnost kaže neki življenjski smoter) ne bi predajali malodušju, vztrajajo le, ko breme postane tako težko, da niti bližnji ne nudijo več občutka svetle bodočnosti, šele takrat se odločijo za usodni korak. Virginia in Richard, razbolena od občutljivosti in bolezni, izlijeta na papir svojo dediščino in končata življenje. Dramatizacija nas postavlja pred vprašanje, ali je res življenje običajnih ljudi tisto, ki je tako zaželeno, mirno in veselo. Zato so pretresljive avtoreferencialne besede Virginie, ko Vanessa govori o svoji literarni junakinji: »Clarissa, zdrava Clarissa – radostna, navadna Clarissa – bo živela naprej, ljubila bo London, ljubila svoje življenje običajnih zadovoljstev, in nekdo drug, blazen pesnik, vizionar, bo tisti, ki bo umrl.« S tem poudari svojo usodo, ki pa postane tudi Richardova, morda celo usoda Clarisse iz *Ur*. Dramatizacija romana pa v istem prizoru prinaša še en pretresljiv, avtorski zavoj. Ko se Vanessa in Virginia razideta, čisto na koncu prizora najdemo tole didaskalijo: »*Vanessa jo gleda, vnovič je na robu joka, nič ne odvrne, temveč samo odide proč, proti hiši. Virginia še nekaj časa strmi za svojo sestro, dokler ne ostane sama na vrtu. Ostaneta samo ona in ptič. Virginia nekaj časa utrujeno gleda v ptiča, potem pa leže zraven njega ter začne nežno prepevati nekakšno morbidno uspavanko, kot je recimo London Bridge is Falling Down ali pa začne recitirati One for Sorrow.*« Biti sam(a) je pri osrednjih likih dvorezna situacija, samote si želijo, a jih ta hkrati požira in sili k skrajnim odločitvam. Podobno simptomatičen je drozg, ko slutnja smrti prekrije dogajanje. Simbolika ptice je v literaturi Woolf pogosta. To tradicijo nadaljuje tudi Cunningham, ko za prizor ptičjega pogreba izbere drozga. Drozgi so družina ptic, v katero spadajo taščica, slavec, pogorelec, kos, brinovka in druge ptice, vse pa so izrazite ptice pevke. Ornitologi poudarjajo tudi kompleksnost njihovega petja, obenem pa tudi zaščitništvo do teritorija in zaroda. V poetičnosti avtorjeve metaforike smrt ptice pevke napoveduje smrt pesnice (pesnika). Woolf podobno, pre- roško vlogo dodeli pticam tudi v *Orlandu*:

»Raziščimo torej poletno jutro, ko vsi občudujejo slivov cvet in čebelo! In mrmrajoče in negotovo vprašajmo škorca (ki je družabnejši od škranca), kaj neki misli na robu vedra za smeti, kjer brska med izčohanimi šopi žrebčevih dlak za odpadki. Kaj je življenje, ga vprašujemo, naslanjajoč se na dvoriščno ograjo. Življenje, življenje, življenje! kriči ptič, kakor bi bil slišal, in natanko ve, kam cikamo z našim običajnim nadležnim zaslisevanjem, ko zastavljamo vprašanja v hiši in na prostem in stikamo in se sprenevedamo, kakor počno pisatelji, kadar jim zmanjka niti. Nato prihajajo sem, pravi ptica, in me vprašujejo, kaj je življenje; Življenje, življenje, življenje!«⁴

Trojna struktura dramske predloge zvesto sledi izvorniku in ustvarja gozd pomenov, v katerem se, kakor poti, zdaj stikajo zdaj razhajajo poudarki, osebnostne lastnosti, dogodki, citati (samonanašalni, biografski) v post-modernistični maniri oblikujejo na videz zapleten, a lahko berljiv (domač!) čustveni svet osrednjih protagonistk. Spoznavamo jih počasi, zato imamo tudi dovolj časa in prostora, kakor v secirnici se plast za plastjo odkrivajo nepoznani odenki. A nikakor jih ne moremo spoznati do konca, ostajajo enigma do zadnje replike, tudi ko mislimo, da smo stopili v stik z njihovim svetom, se nekaj zgane, spremeni in preseneti. Ni nepomemben citat iz proze Virginie Woolf: »Še svojih lastnih duš ne poznamo, kaj šele duš drugih. Človeška bitja ne stopajo z roko v roki vso dolgo pot. Deviški pragozd je v vsakem izmed njih; snežno polje, ki ne pozna niti odtisa ptičjih nožic. Tod stopamo sami, in to nam je ljubše. Vedno uživati naklonjenost, vedno biti spremljan, vedno biti razumljen bi bilo nevzdržno.«⁵ Biti razumljen je morda najvišji smoter naših treh junakinj, pa tudi drugih (dramskih) likov, ki se pojavijo v vsakem izmed treh polov. In usoda je ostati nerazumljen.

Trije konci.

Drama.

»Čas je, da se dan konča.«

Roman.

»In tu je ona sama, Clarissa, nič več gospa Dalloway, tu ni več nikogar, ki bi jo tako klical. Tu je, s še eno uro pred seboj.«

Film.

»Dragi Leonard, zazreti se življenju v obraz, vedno ga gledati v obraz in spoznati takšno, kot je. In nazadnje izkusiti ga, ljubiti ga takšno, kakršno je, in se nato ločiti od njega. Leonard, vedno so leta med nama, vedno leta, vedno ljubezen, vedno ure.«

³ Michael Cunningham: *Ure*. [Iz angleščine prevedla Suzana Tratnik.] Ljubljana: Sanje, 2006, str. 193.

⁴ Virginia Woolf: *Orlando. Naša sodobnost* 60/4, 1958. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OPX8TN49>.

⁵ Gl. op. 2, str. 178.

Vsekakor, časa bo dovolj ...

NEBOJŠA POP-TASIĆ

Roman *Ure* Michaela Cunninghama je nadaljevanje romana *Gospa Dalloway* Virginie Woolf. Nadaljuje se v nekih drugih časih, v drugih prostorih. Iz Anglije se 2/3 zgodbe preselita v Ameriko. Dogaja se v treh časovnih segmentih – 1923/41, 1949, 1999.

Virginia se prek svojega romana naseli v duh in življenje gospe Brown, potem pa se, skupaj z likom od prve svetovne vojne mentalno razdejanega Septimusa, naseli tudi v njenega sina Richarda (njegov oče Dan, ki je srečen, srečen, ker je preživel grozote druge svetovne vojne, je v bistvu mrtvi Septimusov prijatelj Evans in v tem prijateljstvu, pravijo, so bila skrita homoseksualna nagnjenja), pisatelja, ki naj bi bil nesrečen, kot je bila Virginia, in bolan in nor kot Septimus, ima privide, sliši glasove (ali sliši tudi vrabce, *ki sveže in predirno pojejo v grščini,*

da ne obstaja zločin, ki z dreves v dolini življenja, z drugega nabrežja reke, kjer hodijo mrtveci, pojejo, da ne obstaja smrt?; po mojem ne, ker je Richardova norost nekako vzročno-posledična, racionalna in rezultat nesrečnega otroštva, aidsa, nerazumljenosti, medtem ko je Septimusova norost skorajda nadarjenost), tako kot Virginia in Septimus tudi Richard sebi vzame življenje, ali si podari smrt namesto literarne nagrade za življenjsko delo; gospa Dalloway se naseli v duh in življenje Clarisse Vaughan in obe se na začetku odločita, da bosta sami kupili rože, ta simbol minljivosti, lepote, s to razliko, da se nejasni občutki in zmedenost viktorijanske gospe Dalloway ob spominu na poljub in zaljubljenost v prijateljico iz otroštva

v *Urah* razvijejo v LGBT-romanco,
in po tem se vidi, do kod nas je pripeljal
Čas in razvoj družbene zavesti,
vsaj v Ameriki ...

Ampak, dovolj je tega primerjanja,
vsi bodo govorili o tem,
ker se je že veliko govorilo o tem,
jaz lahko dodam le, da se,
v literarnem smislu,
knjigi ne moreta primerjati,
ker je Virginia, oh, Virginia Woolf
je veliko več kot samo Virginia Woolf,
medtem ko je Michael Cunningham
samo Michael Cunningham,
in medtem me je neka druga stvar prešnila,
ki se da primerjati, in sicer to, da je knjiga –
model Vesolja
oz. Prostora in Časa.
Kajti oba romana se očitno ukvarjata
s Časom, Prostorom,
in tukaj bi Vesolju dodal še eno dimenzijo –
Življenje samo,
saj je vsako posamezno Življenje
tudi posamezna merska enota
za Čas in Prostor.
Torej, pogledimo knjigo kot objekt,
poglejmo jo od zunaj:
to je en snop popisanih listov,
ki tvori večji ali manjši kvader;
na zunaj se zdi knjiga monolitna,
ampak, in seveda to je bistvo
tako knjige kot Vesolja,

ko knjigo odpremo, ugotovimo,
da je vsak list v bistvu koordinata Časa in Prostora,
skupaj z Življenjem likov,
ki v tem Čas-Prostoru živijo.
In res živijo! Istočasno,
ne glede na časovne in prostorske preskoke,
ne glede na naš Čas, na naš Prostor!
Živijo!
Ah, dvomljivec lahko pripomni:
seveda živijo, saj so fikcija!,
in jaz mu lahko odgovorim:
VSI SMO RESNIČNI TOČNO TOLIKO, KOLIKOR SMO
FIKTIVNI!

Razlika med knjigama Virginie Woolf
in Michaela Cunninghama
(no, pa spet primerjam)
je v literarnem modelu teorije Prostor-Časa,
ki ga uporabita kot svoj mentalni okvir,
kot svoj pogled na svet,
kajti Cunningham svoj roman utemeljuje
na vzročno-posledičnem modelu ali
– kot bi to Aristotel definiral –
na številu sprememb glede na *prej* in *potem*,
medtem ko Virginia Woolf
uporablja paradoksalni model,
v katerem preteklost uporablja kot
»ne še«,
prihodnost pa kot
»nič več«,
kakor da bi slutila
Monolitno teorijo Časa in Prostora,
v kateri preteklost, sedanost in prihodnost

sočasno obstajajo,
vdirajo druga v drugo skozi nas,
skozi človeško telo,
kajti mi smo ta medij in
mera nemerljivega,
kot bi morda rekel sv. Avguštin.
Pri tem je morda treba omeniti,
da je večina starih modrecev trdila,
da Čas pravzaprav ne obstaja,
da je iluzija ali kot bi to razložil Antifon:
Čas ni resničnost, temveč je koncept za mero.
Zato je pri Cunninghamu spomin le spomin,
preblisk minule, izgubljene sreče ali koncepta sreče,
ki je morda Američanom,
skupaj z njihovimi imperativi o sanjah,
tako ljub.
Pri Virginii Woolf pa je Čas pošast,
skrita v Prostoru, ko Big Ben zadoni, so to
svinčeni krogi, ki se topijo v zraku,
medtem ko
so ure v ulici Harley grizljale junijski dan,
svetovale pokornost, podpirale avtoriteto,
ter, v zboru, pridigale o občutku mere,
ki se ne more z ničimer primerjati,
vse dokler se hribček časa ni toliko zmanjšal,
da je neka trgovska ura, obešena
nad trgovino v Oxfordski ulici,
razglasila pol dve prisrčno in bratsko,
kakor da bi firmi Rigby and Lowndes bilo v veselje,
da posreduje to informacijo brezplačno.
Čas je pri Virginii kot šala, duhovita in kruta.
Bila je otrok, ki trosi racam krušne drobtine,
stoječ med očetom in materjo,

v istem času pa odrasla ženska,
ki prihaja k staršem tja k jezeru,
držec vse svoje življenje v rokah,
in ko se jim je bližala,
je življenje postajalo
v njenih rokah vse večje in večje,
dokler ni postalo celo življenje,
popolno življenje,
in položila ga je prednje in rekla:
»To sem naredila iz njega! To!«
In med branjem o oglašanju različnih londonskih
mestnih ur,
kako pametni so bili ti zvoki
v primerjavi z vsem tem topotanjem in šepetanjem;
bili so pametni kakor Septimus,
slišim nerazločno vibracijo, šepet,
misli, kot nekakšni madeži na krpi moje logične vzgoje
in izobrazbe
mi smo besede; mi smo glasba; mi smo tista reč sama ...
kdo bi vedel, kje in kdaj sem to prebral ...
ne obstajamo v Času, mi smo Čas ...
da začenjam sam mrmrati neko poezijo,
neko kristalno jasno zmedenost ...
Mi smo čas.
Ura meri – nas.
Knjiga bere mene.
Življenje me živi.
Vsi smo hinavci.
V drugih vidimo sredstvo
za dosego sebe.
In
ah, sedanost naša, čas ubogi,
sedanjost, čas, ki se še ni zgodil,

*a prihodnost ni.
Oplakujejo ga valovi preteklosti.*

*Čas sedanji, ki nas stiska,
zdaj veselje, zdaj nesreča
iz nas vriska,
v srcu se bes repenči,
v dnu duše žalost ždi.*

*Kakor slepec, ki vse vidi!
Kakor gluheč, ki vse sliši,
Nakladač pa govori!
Takšen je ta zdajšnji čas.*

*Dokler ne mine, puhne mimo,
ne vemo, ali je slab ali dober
za nas.*

*Kakor dva, ki se poljubljata,
in v tistem hipu ne vesta,
kaj objemata,
kaj izgubljata –
sreča, nesreča, vse ali nič ...
Čas bo sodil ta poljub.
Drugič.*

*Vsak človek
je prostor
lastnega časa.
Znotraj
pokrajina
samega sebe.
Hribi*

*in ravnice,
reke in jezera,
mesta, ulice in hiše.
Ljudje.*

*Zunaj je
tisto,
kar gleda.
Zunaj je
tisto,
kar posluša.
Zunaj je
tisto,
kar govori.*

*Zunaj je
tisto,
kar človek
ni.
In si včasih zaželi.*

*Toliko
me je,
kolikor se
sam sebe
spominjam
v vsem.
In ko se spominjam,
pozabljam.
In ko pozabljam,
si izmišljujem.
Živim knjige,
ki sem jih bral.
Živim ljudi,*

*ki sem jih srečal.
Živim ljudi,
ki jih pogrešam.
Živim besede,
ki jih nikoli nisem
izgovoril.
Nikoli nisem ta,
ki si želim, da bi bil.
Nenehno se želim.
Živim ta dan,
ki je sestavljen iz vseh dni,
ki sem jih živel.
Živim zdaj
svoje otroštvo
in mladost,
živim vse,
kar sem živel.
Nabiram to,
kar mislim,
da je življenje.
Živim mrtve,
živim žive.
Življenje je brezmejno.*

*Življenje nima oblike.
Življenje je brezoblična sila.*

*Mi smo
oblike
brezobličnega.*

*Življenje je zunaj nas.
Ni naše.*

*Življenje živi nas.
Mi smo le drobci
neznane, brezmejne sile.
Telesa.
Duše.*

*TELO.
KAMNOLOM.
DUŠE.*

*Čas je povsod,
in pada
na ljudi,
živali,
na stvari,
kot meglice,
ki se vijejo nad mestom
in se počasi spuščajo proti tlom.
Včasih čas sneži.
Včasih dežuje.
Včasih kot pepel leti
in se nalaga,
čas,
počasí,
neopazno,
vse dokler se ti samo nebo
ne spusti na hrbet
in te upogne čisto do tal.*

Karin Komljanec, Eva Stražar, Nataša Tič Ralijan, Tina Potočnik Vrhovnik, Gaber K. Trseglav, Gregor Gruden

ANJA KRUŠNIK CIRNSKI

Hours, Days, Time

Inspired by *The Hours* by Michael Cunningham

2019

Drama

First Staging

Opening 17 October 2019

Director **Mojca Madon**
 Dramaturg **Anja Krušnik Cirnski**
 Set designer **Urša Vidic**
 Costume designer **Tina Bonča**
 Composer **Luka Ipavec**
 Language consultant **Martin Vrtačnik**
 Lighting designer **Boštjan Kos**

Stage manager **Jani Fister**
 Technical director **Janez Koleša**
 Stage foreman **Matej Sinjur**
 Technical coordinators **Branko Tica** and **Boris Britovšek**
 Sound and video master **Tomaž Božič**
 Lighting masters **Bogdan Pirjevec** and **Janez Vencelj**
 Hairstylist **Jelka Leben**
 Wardrobe mistress **Angelina Karimović**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

In the text we used a few parts from the novel *The Hours* translated by Suzana Tratnik. We are thankful to Botanični vrt Sežana for helping us with photo shoot.

Cast
 Virginia **Nataša Tič Ralijan**
 Leonard **Gaber K. Trseglav**
 Vanessa **Eva Stražar** as guest

Laura **Tina Potočnik Vrhovnik**
 Dan **Gaber K. Trseglav**
 Richie **Gregor Gruden**
 Kitty **Eva Stražar** as guest

Clarissa **Karin Komljanec**
 Richard **Gregor Gruden**
 Louis **Gaber K. Trseglav**

The drama *Hours, Days, Time* was created after the motifs of Michael Cunningham's novel *The Hours*. The shattered, fragmented drama text uses editing to depict a day in the life of three women. They live in different historic periods and in different parts of the world: writer Virginia Woolf in the suburbs of post-war London (1923), housewife Laura Brown in post-war Los Angeles (1949) and Clarissa Vaughan at the end of the twentieth century in New York. They are united by the famous novel by Virginia Woolf *Mrs Dalloway*: Virginia if, of course, writing it, Laura is reading it, while Clarissa is living it. Each one of them is struggling with the hours of the day. This does not simply encompass general, indefinite passing of time, but instead, tackles time, hours, days in which we observe their own passing and languishing in unfulfilled desires. The novel was also adapted into a movie *The Hours* (2002), showcasing the famous actresses Meryl Streep, Nicole Kidman and Julianne Moore.

Virginia. Laura. Clarissa.

Family care, writing, visits, dinners, party preparations ... Despite their diverse obligations, these women express their longings, which remain unfulfilled. Their inner, silent, subjective worlds struggle with the outer, objective, loud world that is not necessarily right. The outer world is in disharmony with their inner world, therefore the mysteriously demanding women cannot achieve satisfaction.

The three strong women's stories in the play are congested into a single day. And although the topics of the novel adaptation are extremely powerful, the women and the rest of the personas in the play form their relationship towards them very subtly. Even though the topics tackled can also be viewed philosophically, the protagonists point out how unnecessary and useless it is to over-rationalize life in contrast to simply living it. The staging is to show moments of one's everyday life, supposedly simple and perhaps ordinary, only to place them into the broader picture of our world.

The newly created text *Hours, Days, Time* is powerful and precious drama material which uses supposed lightheartedness to convey great depths.

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija
Hišna centrala +386 (0)1 4258 222
Tajništvo **+386 (0)1 4257 148**, faks **+386 (0)1 2517 044**
Blagajna **+386 (0)1 2510 852**, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred
predstavo, e-naslov blagajna@mgl.si
E-naslov **info@mgl.si**
Spletno mesto **www.mgl.si**

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniška vodja
Petra Bizjak direktoričina pomočnica – poslovna vodja
Janez Koleša direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka
Eva Mahkovič dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka
Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL
Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa
Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostmi in trženja
tel. +386 (0)1 4255 000

Branka Lepšina koordinatorka in planerka programa
tel. +386 (0)1 2514 167

Katarina Koprivnikar koordinatorka trženja
tel. +386 (0)1 4258 222

Petra Setničar koordinatorka obiska
tel. +386 (0)1 4258 222

Zdenka Močilnik blagajničarka in informatorka
tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana
Program gledališča financirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.

Svet Mestnega gledališča ljubljanskega
mag. Mojca Jan Zoran (predsednica), **Ira Ratej** (namestnica predsednice),
Saša Hren Koritnik, Mojca Slovinc, Aleš Kardelj

Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega
Eva Mahkovič (predsednica), **Alen Jelen, Tone Peršak, izr. prof. dr. Katarina Podbevšek, Matej Puc, Nina Valič**

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXX, sezona 2019/2020, številka 4
Izdaja Mestno gledališče ljubljansko
© 2019 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja **Barbara Hieng Samobor**
Urednice **Alenka Klabus Vesel, Eva Mahkovič, Petra Pogorevc, Ira Ratej**
To številko je uredila **Ira Ratej**
Lektor **Martin Vrtačnik**
Avtor fotografij **Peter Giodani**
Oblikovalka **Mojca Višner**

Tisk **Collegium Graphicum**
Naklada **300 izvodov**
Ljubljana, Slovenija, oktober 2019

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

DRAMSKO BESEDILO

ANJA KRUŠNIK CIRNSKI

Ure, dnevi, čas

Po motivih romana *Ure* Michaela Cunninghama
v prevodu Suzane Tratnik

Uvod

Nova Gorica, 2007 (mogoče kakšno leto prej ali kasneje)

Skoraj istočasno in »istoprostorsko« se nama je z Mojco utrnila ista ideja: *Ure* bi morali postaviti na oder! Obe sva nekako istega leta pogledali film *Ure do večnosti*, posnet po Cunninghamovem romanu *Ure*, ki sva ga kmalu za tem prejeli ob rojstnem dnevu. Mene je, kako pa drugače, obsedala dramaturška struktura in komparativnost z *Gospo Dalloway*. Temu sem posvečala, če si lahko dovolim malo šale, ure in dneve. Čudno je, da se navkljub temu, da sva se z Mojco že poznali in tudi intenzivno pogovarjali o gledališču, nisva nikoli pogovarjali o *Urah*.

Ljubljana, 2018 (tisti junijski trenutek)

Mojca me je klicala z veselo novico: nekaj bi delali v MGL-ju. Prepuščena ji je bila tudi odločitev glede besedila. Sedeli sva v Svetilniku in govorili o temah, ki naju zanimajo. Ni trajalo dolgo, da sva prišli do boleče teme. Prav takrat se je veliko govorilo (in tudi uresničilo) o prepovedi splava, cel svet je preplavila *Deklina zgodba*, ki nas je navdušila in preplašila, sama sem poslušala (sicer leto ali dve star) kongres o rodnosti v Sloveniji, na katerem so pač enostavno rekli: Glejte, ženske imajo kariere, zato pa ne rojevajo, kaj, če bi jim prepovedali izobraževanje. (Priznam, da sem zdaj mogoče malo melodramatična, ampak to je tisto bistvo, ki se je skrivalo med vrsticami.) Zato sva razmišljali o besedilih, ki bi obravnavala tovrstno problematiko. Po veliko, veliko, veliko besedilih (recimo Lorcovem *Domu Bernarde Alba*, Ibsenovi *Hiši lutk* in že prej omenjeni *Deklina zgodbi*) sva prišli do *Ur*.

Ljubljana, 2019

Po celi vrsti cunninghamovskih usodnostih, mogoče pa samo cunninghamovskih naključnostih, se je začel projekt udejanjati. Besedilo, ki je natisnjeno, je verzija, ki je nekje med mojo in uprizoritveno. Vendar tako uprizoritev kot besedilo ne govorita (samo) o feminizmu, torej o temi, ki nama je bila nekakšno izhodišče, temveč, če povzamem Karin, o osamljenosti in ujetosti. Nataša je za prizor o ptiču, prizor z Virginio in Vanesso, rekla: »Odideta bolj ranjeni, kot sta prišli.« To se mi je zdelo točno in lepo povedano, zdelo pa se mi je predvsem neznansko boleče. In navsezadnje to počnemo: iz življenja, tako kot Richard, odhajamo bolj ranjeni in osamljeni, kot smo vanj prišli.

Anja Krušnik Cirnski

Liki

Virginia Woolf, pisateljica
Leonard Woolf, Virginijin mož
Vanessa Bell, Virginijina sestra

Laura Brown, gospodinja
Dan Brown, Laurin mož
Richie Brown, Laurin in Danov sin
Kitty, družinska prijateljica

Clarissa Vaughan, urednica
Richard Brown, pesnik in pisatelj
Louis, Richardov bivši partner

Prolog

Virginia Woolf mrzlično hiti, bega. Zvoki letal, bombnikov, ki se počasi spremenijo v pesem, morbidno uspavanko London Bridge is Falling Down.

VSI (*pojejo*): London bridge is falling down, / falling down, falling down. / London bridge is falling down, / my fair lady. / Build it up with iron bars / iron bars, iron bars. / Build it up with iron bars, / my fair lady. / Iron bars will bend and break / bend and break, bend and break. / Iron bars will bend and break, / my fair lady. / Build it up with gold and silver, / gold and silver, gold and silver. / Build it up with gold and silver, / my fair lady. / London bridge is falling down, / falling down, falling down. / London bridge is falling down, / my fair lady.

VIRGINIA (*občinstvu*): Virginia Woolf si je leta 1942 napolnila žepa s kamni in se utopila v reki Ouse.

1. prizor: Gospa Woolf – Prvi stavek

Dnevna soba, ki pri Woolfovih bolj spominja na delovno sobo. Na manjši mizici so skodelice in kava. Leonard pregleduje kup papirjev, prve korekture knjige. Deluje skrajno resno in strogo, skoraj togo, a nikakor ne uradno. Mršči se nad papirji. Poskuša si naliti kavo, kar pa mu ne uspe, saj je očitno našel novo napako. Na hitro ošine stensko uro, ki kaže nekaj čez sedmo. Virginia, oblečena v bledomodro domačo haljo, si po tiho mrmra neko pesem. Vsekakor ni videti čemerna, temveč nasprotno. Leonard je videti v Virginijini navzočnosti še bolj napet, vendar se naprej posveča papirjem. Virginia obema nalije kavo.

VIRGINIA (občinstvu): 1923, Richmond, londonsko predmestje.

LEONARD (jo strogo pogleda): Dobro jutro.

VIRGINIA: Dobro jutro.

LEONARD: Kakšen je bil tvoj spanec?

VIRGINIA: Miren. Mislim, da sem našla prvi stavek novega romana, Leonard.

LEONARD: Kakšen?

VIRGINIA: Stavek je izginil.

LEONARD (smehljaje): Hočeš reči, da se ga ne spomniš.

VIRGINIA: Ampak saj to sploh ni pomembno. Ostal je občutek, ki ga je pustil za seboj. So to nove korekture?

LEONARD: Da. Našel sem napako, ne da bi do konca prebral drugo stran. Slabo pisanje očitno privlači napake. S takšnim tempom ne bomo kmalu končali.

VIRGINIA: Ena napaka na začetku je zelo verjetno samo napaka. Prezgodaj je še, da bi bil človek tako nagle jeze, se ti ne zdi?

LEONARD: Bomo videli. (Pogleda jo, pozorno, izpod očal, naravnost v oči.) Si zajtrkovala?

VIRGINIA: Da. (Vzame v roke kup papirjev, črnilo in nalivno pero; Leonard svojega preiskujočega, pozornega pogleda ne umakne.)

LEONARD: Lažnivka.

VIRGINIA: Za zajtrk pijem kavo s smetano. To je dovolj.

LEONARD (strogo): Virginia, še zdaleč ni dovolj. Hrana ni ... pogubonosna.

VIRGINIA: S praznim želodcem se počutim hitro in čisto, jasnih misli in pripravljeno na boj.

LEONARD: S praznim želodcem hujšaš. To ni dobro. Rekel bom Nelly, naj ti prinese pogače in sadja.

VIRGINIA: Če jo boš poslal, da me moti, ne bom odgovarjala za svoja dejanja.

LEONARD (se spet posveti korekturam): Ne razumem, zakaj se je tako izogibaš.

VIRGINIA: Ne prenesem njenega razpoloženja, pogajanja in pritožb. Dan bi lahko bil dober, treba je previdno ravnati z njim. (Očitajoče pomigne na črnilo in papirje v rokah.)

LEONARD (položi korekture na mizo): Moraš jesti. (Pred Virginio položi jabolko, ki ga je pravkar vzel iz skled.) Ni treba, da veliko.

VIRGINIA: Jedla bom pozneje. (Odrine jabolko; kljubovalno gleda svojega moža.) Ko bo delo opravljeno.

Stojita kot nasprotnika v boju; čakata, kdo bo prvi popustil.

LEONARD: Jedla boš kosilo. Pravo kosilo, juho, puding in vse. (Virginia se ne odzove.) Tudi na silo, če bo treba.

VIRGINIA: Jedla bom. (Smehljaje.) Puding.

LEONARD (zmaje z glavo in zavzdihne): Jedla boš kosilo. Grem nazaj v tiskarno. (Odide.)

Virginia si dotoči kavo in sede v naslanjač. Na mizo si pripravi papir in črnilo, nalivno pero pa vzame v roke in prav zares deluje, kot da odhaja v boj. Smehljaje si pretegne roke.

VIRGINIA: Le kaj je rekla Clarissa? Po rože je šla sama ... (Virginia poskuša zapisovati – in izgovarjati – različne variacije slavnega stavka, vendar besede vedno znova črta. Končno ponosne zapiše prvi stavek svoje nove knjige.)

Gospa Dalloway je rekla, da bo rože kupila sama.

2. prizor: Gospa Dalloway – Sally

Clarissino stanovanje je čedno urejeno, skoraj preveč čedno, gotovo pa preveč pravilno, kakor vzeto iz revije. Razvidna sta dober okus in premoženje. Osebnega kiča, majhnih spominkov, tistega, kar dom dela dom, večinoma ni, z izjemo fotografij v elegantnih okvirjih, na katerih sta Clarissa in Sally. Vstopi Clarissa s pisalom v eni roki, z beležnico v drugi; nekako ji uspe držati tudi telefon in kavo, ob vsem tem pa je še vedno elegantna. Videti je zadržana, a treba je opomniti, da je Clarissa vedno nekoliko zadržana – ne hladna ne topla, gre zgolj za to, da ima svoja čustva in misli v oblasti. Vseeno je zelo lepa in mogoče prav zaradi nekakšne skrivnostne zadržanosti še toliko bolj. Mudi se ji, v naglici na telefon odtipka telefonsko številko.

CLARISSA: Clarissa Vaughan pri telefonu. ...

Zanima me, kdaj točno bo dostavljena hrana. ...

Naročilo je za pite, kanapeje, cezarjevo solato. ... Tako, ja, tudi torto sem naročila, seveda. ... Naročilo bom prevzela jaz ali pa Sally, ena od naju bo gotovo doma. ... Okoli treh? ... Prav, velja. ... Najlepša hvala. ... Nasvidenje.

Odloži slušalko. V rokah ima beležnico, v kateri ima seznam gostov. Črta in kljuka. Zazvoni telefon.

CLARISSA: Prosim? ... Ja, Sally, še sem doma. ...

Spet nisi prinesla rož. ... Je že v redu. Bom sama. ... Kam pa greš pravzaprav? ... Ne, nisi mi povedala. ... Ampak zabava je ob petih. ... Sploh ne. Lepo je iti na kosilo s filmskim zveznikom. ...

Ne, ne zapuščaš me. ... Rože bom kupila sama. ...

Tako kot si šla zadnjič po rože? ... (Vzdih.) Bom sama. ... Saj ne bodo ovenele po pol ure. ... Se ti ne zdi, da sem naročila premalo hrane in preveč alkohola? (Se zasmje.) Ne, nikoli ni preveč alkohola. ... (Občinstvu.) New York, konec devetdesetih, torek. (V telefon, ostreje.) Rože bom kupila sama. ... Pojdi, ne skrbi. ... Dobro se imej. ... Prav, poljub, adijo.

Clarissa odloži slušalko. Videti je nejevoljna. Na hitro spiše kavo in se odpravi ven.

Clarissa odloži slušalko. Videti je nejevoljna. Na hitro spiše kavo in se odpravi ven.

3. prizor: Gospa Brown – Samo še eno stran

LAURA (občinstvu): Dom družine Brown, Los Angeles, 1949.

Dom družine Brown: Laura je v spalnici, Richie in Dan pa sta v kuhinji ali jedilnici. Njihov dom je topel, na vsakem koraku se vidi, da v hiši stanuje družina.

Laura, opazno noseča, leži na postelji v spalnici srajci. V rokah drži knjigo Gospa Dalloway, trudi se jo brati. Dan in Richie pripravljata zajtrk, gre za družinski obred. Laura se trudi preslišati zvok svoje družine; poskuša se posvetiti knjigi pred sabo.

RICHIE: Očka, kdaj bo torta?

DAN: Zvečer, se spomniš? Mami jo mora še speči.

RICHIE: Obljubila je, da jo bo spekla.

DAN: Saj jo bo. Ampak zvečer.

RICHIE: Jaz bi jo zdaj.

DAN: Za jutraj so kosmiči in ne torta. V kakšni deželi bi pa živeli, če bi že od jutra jedli torto?

RICHIE: V presneto dobri.

Glas, ki bere ali/in pripoveduje roman, preglasi zvok Laurine družine. Slednji občasno preglasi glas romana. Ko Laura začne brati, se na odru po potrebi pojavljajo igralke in igralci v vlogah, ki so določene: avtorica romana Virginia, Clarissa, kadar se omenja Petra Walsha, naj pride igralec, ki igra Richarda, itn. (Gre namreč za Cunninghamove povezave z romanom Virginie Woolf.) Vsi govorijo Lauri, kot da so besede, ki jih je zapisala avtorica, namenjene samo njej.

Odlomki iz romana Gospa Dalloway so lahko samo brani, lahko pa so tudi uprizorjeni, kot bi dogajanje romana oživel na odru, vendar se mora eno ali drugo biti z zvokom Laurine družine.

VIRGINIA: Gospa Dalloway je rekla, da bo rože kupila sama. Lucy je imela namreč svoje delo natančno določeno. Ko je Clarissa Dalloway stopila na ulico, je pomislila: Kakšno jutro – tako čisto, kakor da je ustvarjeno v veselje otrokom na morskem obrežju.

Laura odloži knjigo na svoj trebuh in pogleda na uro, ki kaže nekje okoli pol osme. Slišimo Danov

in Richiejev smeh iz kuhinje, a le za hip, saj ju že preglasi Clarissa, ki potegne Lauro nazaj v svet knjige.

CLARISSA: Kakšen čudovit občutek! Kot bi človek skočil na glavo v vodo.

VIRGINIA: Tako se ji je namreč zmeraj zdelo, kadar so nekoč v Bourtonu nalahno zaškripali tečaji – in bilo je, kot da jih še zdaj sliši –, ko je na široko odprla steklena balkonska vrata in se potopila v čisti zrak.

CLARISSA: Kako svež, kako tih, še bolj miren kakor tu je bil zrak v zgodnjem jutru; kakor da prav tiho pljuska val; kakor da te je val poljubil; leden in oster.

VIRGINIA: In vendar ...

CLARISSA: Za osemnajstletno dekle, kakršno je bila tedaj ...

VIRGINIA: ... slovesen, in ko je stala tam pri odprtem oknu, je čutila, da se bo zgodilo nekaj čudovitega; gledala je rože in drevesa, ki se je od njih kadila in vila megla, in vrane, ki so vzletavale in se spuščale; stala in gledala je, dokler ni Peter Walsh rekel:

RICHARD/PETER: Sanjariš med zelenjavo?

CLARISSA: – ali je bilo takole –

RICHARD/PETER: Rajši imam ljudi kakor zelje.

CLARISSA: Je bilo res tako?

VIRGINIA: To je moral reči neko jutro pri zajtrku, ko je odšla na teraso.

CLARISSA: Peter Walsh.

VIRGINIA: Zdaj se mora vrniti iz Indije, junija ali julija, pozabila je, kdaj, saj so bila njegova pisma neznansko dolgočasna; njegove besede pa so bile take, da se jih je človek spominjal ...

CLARISSA: ... prav tako njegovih oči, njegovega žepnega noža, njegovega smehljaja, njegove godrnjivosti in ...

VIRGINIA: ... medtem ko je milijon stvari popolnoma izginito ...

CLARISSA: Kako čudno je to!

VIRGINIA: ... nekaj stavkov, kakršen je ta o zelju.

Spet zaslišimo smeh iz kuhinje. Igralci, ki pripovedujejo Gospo Dalloway, lahko za hip izginejo ali zamrznejo v trenutku, saj je Laurina iluzija z invazijo družine prekinjena, a se potem vrnejo ali enostavno nadaljujejo.

DAN: Če ne boš jedel, ne boš nikoli odrasel.

RICHIE: Pa saj nočem odrasti.

DAN: Moraš jesti, da boš zdrav, velik in močan.

Laura zavzdihne in sede, da bi se odpravila k njima, a se oklevajoče ozira h knjigi.

Z občutkom krivde se ozira k vratom. Vstane iz postelje in se odpravi k vratom, ki jih po trenutku omahovanja odločno zapre. Ponovno slišimo pripoved romana.

VIRGINIA: Malo je postala na robu pločnika in čakala, da bo šel mimo Durtnallov voz za prevažanje pohišstva.

LOUIS/MOŠKI GLAS: Očarljiva ženska.

VIRGINIA: ... je pomislil Scrope Purvis (poznal jo je, kakor v Westminsteru poznaš človeka, ki živi v sosednji hiši).

LOUIS/MOŠKI GLAS: Na nji je bilo nekaj ptičjega, nekaj takega kakor pri šoji, modro zelenega, lahkega, živahnega, čeprav jih je imela čez petdeset in čeprav je po boleznih postala precej bleda. Stala je tam, ni ga videla, čakala je, da bo šla čez ulico, bila je zelo vzravnanana.

VIRGINIA: Če je človek živel v Westminsteru ...

CLARISSA: Koliko let že, čez dvajset.

VIRGINIA: ... čuti celo sredi prometa, ali če se prebudi sredi noči, Clarissa je bila trdno prepričana o tem ...

CLARISSA: ... nekak poseben mir ali nekako slovesnost, nekak nepopisan premor, nekak zastoj ...

VIRGINIA: Mogoče je to njeno srce, oslabiljeno od gripe, kakor trdijo.

CLARISSA: ... preden udari Big Ben.

VIRGINIA: Zdaj! Zabrnelo je. Najprej zvoneče, melodiozno opozorilo; potem ura, nepreklicna.

Svinčeni krogi so se porazgubili.

CLARISSA: Kakšni norci smo.

VIRGINIA: ... je pomislila, ko je prečkala Victoria Street.

CLARISSA: Sam bog vedi, zakaj ga ima človek tako rad, zakaj ga tako gleda, zakaj si ga postavljamo okoli sebe, ga podiramo in ga vsak trenutek znova ustvarjamo; vendar najrevnejše stare ženske, najbolj zavržene nesrečnice, sedeče na stopnicah pred vrati (ki se opijanjajo s svojo bedo), delajo isto.

VIRGINIA: Določno je čutila, da jim nobena odredba parlamenta ne more do živega zaradi enega samega razloga.

CLARISSA: Ljubijo življenje.

VIRGINIA: V očeh ljudi, v korakih, topotanju, štokrljanju, hrupu in trušču, v vozovih, avtomobilih, omnibusih, tovornih vozovih, v možeh, ki so nosili plakate in racali in koračili, v godbah na pihala, lajnah, v zmagoslavju in žvenketanju ob čudnem visokem brenčanju letala tam zgoraj je bilo tisto, kar je imela rada: življenje, London, ta junijski trenutek.

CLARISSA: Življenje, London, ta junijski trenutek.

LAURA: Življenje, London, ta junijski trenutek.

Laura naenkrat zapre knjigo, tokrat vsi izginejo – ostane sama, skoraj razočarana, ker je knjižni svet izginit. Ozre se po sobi, razočarana, ker je zdaj tukaj. Iz kuhinje zaslišimo Dana in Richieja. Laura počasi vstane in si obleče svetlomodro haljo. Nikamor se ji ne mudi.

RICHIE: Kje je mami?

DAN: Mami še spi.

RICHIE: A zaradi dojenčka?

DAN: Tako je.

RICHIE: A jo grem lahko zbuditi?

DAN: Ne. No, razen če poješ kosmiče do konca, potem se bova mogoče lahko kaj dogovorila.

RICHIE: Zmenjeno!

Laura globoko vdihne. Videti je živčna, kot bi jo čakala preizkušnja. Odločno stopi proti vratom, da se sooči z dnevom in družino. Knjigo, ki jo je odložila na omarico poleg postelje, vzame s sabo; pospravi jo v žep halje.

4. prizor: Gospa Dalloway – Richard

Richard sedi v zanemarjenem naslanjaču. Oblečen je v temnomodro haljo, pod njo pa ima otroško pižamo. Soba je neverjetno temna. Richard je blede, shiran in vidno postaran. Vidno bolan, kost in koža. Vse na njem je temno, blede ali pa sivo, in podobno je tudi njegovo stanovanje: temno, sivo, blede.

V zraku je specifičen vonj po zdravilih, ki ga zavohaš samo v bolnišnicah in na bolnikih.

Sedi z zaprtimi očmi, odsotno. Glavo ima nagnjeno nazaj, kot da bi poslušal glasbo, a kot da se ne zanima več za življenje in dogajanje okoli sebe.

Nekdo potrka na njegova vrata. Richard niti ne trzne. Trkanje se ponovno oglasi. Tokrat se Richard skremži, vendar še vedno ne odgovori. Ko potrka v tretje, si začne nejevoljno pomrmravati, a je vse skupaj čisto nerazumljivo. Zdi se, da je trkanje zmotilo tok njegovih misli, in zato ni nič kaj dobre volje.

RICHARD: Kdo je?

CLARISSA: Samo jaz.

RICHARD: Kdo?

CLARISSA: Clarissa.

RICHARD: Oh, gospa Dalloway. Vstopi.

Clarissa, ki ima očitno svoj ključ, odklene in vstopi v stanovanje. V naročju ima rože: umazano bele vrtnice, potonike in lilije.

CLARISSA: Richard, se ti ne zdi, da je čas, da bi me klical samo Clarissa?

RICHARD: Nikakor. Tvoje ime je gospa Dalloway in nič drugače.

CLARISSA: Še ena izmed tvojih pijanih domislic. (Se nasmehne.) Če se prav spomnim, sem tisto noč hotela biti Ana Karenina.

RICHARD: Potem bi končala v propadlem zakonu ali pod vlakom. Tebi pa to ni bilo nikoli usojeno. No, čeprav ... Kako je Sally?

CLARISSA: Zelo dobro.

RICHARD: Sploh nisem dvomil. Varnost je vedno dobra. (Se namršči.) Nekaj sem hotel reči, vendar so besede izginile. (Clarissa z rožami stopi k njemu in mu položi roko na ramo.)

CLARISSA: Dobro jutro?
 RICHARD (*odpre oči*): Je še vedno jutro?
 CLARISSA: Ja, je.
 RICHARD: Poglej no, koliko rož.
 CLARISSA: Zate so.
 RICHARD: A sem že umrl?
Clarissa se zdrzne, čeprav je bila doslej in bo tudi odslej presenetljivo mirna. Vede se namreč kot izjemno dobro usposobljena negovalka – svojega pacienta ima rada, vendar ga tudi okara, a nikdar prehudo; vedno, že rutinsko preveri hrano, spanje, vse življenjsko pomembne stvari. Vse to pa spremlja nadležna vedrina.
 CLARISSA: Rože so za tvojo zabavo. Kako kaj tvoj glavobol?
 RICHARD: Zdaj slabše, hvala.
 CLARISSA: Si spal?
 RICHARD: Ne spomnim se. Ja. Mislim, da sem. Hvala.
 CLARISSA: So ti prinesli zajtrk?
 RICHARD: Kakšno vprašanje, seveda so.
 CLARISSA: Si ga pojedel?
 RICHARD: Spomnim se, da sem jedel. Mogoče pa je, da sem samo mislil jesti. A je kje v bližini kakšen zajtrk?
 CLARISSA: Kolikor vidim, ne.
 RICHARD: Potem se mi ga je najbrž posrečilo pojesti. Hrana ni zares pomembna, a ne?
 CLARISSA: Hrana je zelo pomembna. Richard, zunaj je lep poletni dan. (*Clarissa se odpravi k oknu.*) Kaj, če bi spustila noter malo svetlobe?
 RICHARD: Ne, ne, ne, ne.
 CLARISSA: Svetloba je dobra zate.
 RICHARD: Zunaj je grozno svetlo.
 CLARISSA: So danes tukaj? Glasovi?
 RICHARD: Prividi. (*Oklevajoče.*) Lepi so in precej neznosni. Vidim jih kot zlitje črnega ognja, hočem reči, da so istočasno temni in svetli. Eden je bil videti kot ... elektrificiran mehkužec. Pravkar so peli v tujem jeziku. Mislim, da bi lahko bila grščina ... stara grščina.

CLARISSA: Naj rečem, da ti povečajo dozo zdravil?
 RICHARD (*zavzdihne*): Če jih včasih ne slišim ali ne vidim, še ne pomeni, da jih ni več.
 CLARISSA: Toda če jih ne slišiš ali ne vidiš, lahko počivaš. Po pravici mi povej, sinoči sploh nisi spal, a ne?
 RICHARD: Oh, malo. Spanje me ne skrbi tako zelo. Veliko bolj me skrbi zate. Danes zgledaš tako ... Kako si?
 CLARISSA: Dobro sem. Ostanem lahko samo minuto, rože ...
 RICHARD: Prav, prav. Rože, zabava. Joj.
 CLARISSA (*zavzdihne*): Kako se počutiš?
 RICHARD: Kratkotrajno. Nenehno sanjam, da sedim v sobi.
 CLARISSA: Ampak, dragi, saj sediš v sobi.
 RICHARD: Že, ampak se ne spominjam, da bi sedel v tej sobi, gospa Dalloway.
 CLARISSA: Zabava je ob petih pri meni in potem podelitev ob osmih v mestu. Tega se spomniš, a ne? (*Clarissa najde vazo, nalije vodo in vanjo da vrtnice.*)
 RICHARD: Da. Ne.
 CLARISSA: Kaj torej?
 RICHARD: Oprosti. Zdi se mi, da mislim, da so se stvari že zgodile. Ko si me vprašala, če se spomnim zabave in podelitve, sem mislil, da si me vprašala, če se spomnim, da sem bil tam. In res sem se spomnil. Očitno sem ... padel iz časa.
 CLARISSA (*sede zraven njega*): Zabava in podelitev bosta nocoj. V prihodnosti. V bližnji prihodnosti.
 RICHARD: Razumem. Na neki način razumem. Vendar sem, kot vidiš, šel tudi v prihodnost. Prav dobro se spominjam zabave, ki se še ni zgodila. In odlično se spominjam slovesnosti ob podelitvi nagrade. Ne vem, če bom zmogel.
 CLARISSA: Zmogel kaj?
 RICHARD: Biti ... ponosen in pogumen vsem na očeh. Tega se živo spominjam. Kako stojim tam, bolna in zmešana razvalina, ki steguje

tresoče se roke, da bi sprejela svojo malo trofejo ...
 CLARISSA: Ni ti treba biti ne ponosen ne pogumen, saj ni predstava.
 RICHARD: Seveda je. Nagrado sem dobil za predstavo, ne pozabi tega. Nagrado sem dobil zato, ker imam aids in se mi je zmešalo, in to ... pogumno prenašam, nič pa nima opraviti z mojim delom.
 CLARISSA: Nehaj s tem, pa še kako ima opraviti s tvojim delom.
 RICHARD: Saj ne misliš, da bi mi dali nagrado, če bi bil zdrav?
 CLARISSA: Seveda ja, pravzaprav mislim, da bi.
 RICHARD: Lepo te prosim.
 CLARISSA: No, potem bi jo pa mogoče moral zavrniti.
 RICHARD: Saj to je tisto. Hočem nagrado. Hočem jo. Bilo bi veliko lažje, če bi nam bilo za nagrade malo bolj ali malo manj mar. A je kje tu?
Se začne ozirati po prostoru; v tem kratkem trenutku se popolnoma zmede, poskuša celo vstati in dejansko poiskati nagrado.
 CLARISSA: Kaj?
 RICHARD: Kam si jo dala? Kje je?
 CLARISSA: Kaj?
 RICHARD: Nagrada. Rad bi jo videl.
 CLARISSA: Nisi je še dobil. To bo nocoj.
 RICHARD: Ja, saj res, seveda, seveda. Nocoj.
 CLARISSA: Vse je čisto preprosto. S tabo bom, vsako minuto.
 RICHARD: To bi si želel.
 CLARISSA: Zabava je, samo zabava. Tam bodo samo tisti ljudje, ki te spoštujejo in občudujejo.
 RICHARD: Res? Kdo pa?
 CLARISSA: Saj veš, kdo. Poslušaj, Richard. Ni ti treba očarati ali zabavati ljudi. Ni ti treba igrati. Vse, kar moraš narediti, je, da se pojaviš, se usedeš na kavč s pijačo v roki ali brez, poslušas ali ne poslušas, se smeješ ali ne smeješ. To je vse.

RICHARD: Saj me sploh ne potrebujete, a ne?
 Zabava se lahko zgodi samo z mislijo name.
 Pravzaprav se je zabava že zgodila, z mano ali brez mene.
 CLARISSA: Zdaj si pa že nesramen, nehaj!
 RICHARD: Oprosti. (*Tišina.*) Oh, gospa Dalloway, v resnici mi je nerodno iti na zabavo. Tako strašansko mi je spodletelo.
 CLARISSA: Ne govori tega.
 RICHARD: Zelo si prijazna, vendar se bojim, da mi je spodletelo. Bilo je preveč zame. Mislil sem, da sem večji, kot sem v resnici. Ti lahko povem nerodno skrivnost? Česar nisem še nikomur povedal?
 CLARISSA: Seveda lahko.
 RICHARD: Mislil sem, da sem genij. Dejansko sem uporabil to besedo sam zase. Oh, nečimrnost. Tako zelo sem se motil. Porazilo me je. Pokazalo se je za kratko malo nepremostljivo. Bilo je toliko vsega, oh, zdaleč preveč zame. Hočem reči, tukaj je vreme, tukaj sta ribnik in ločje, tukaj so komarji in tista stara hiša, tukaj sta preteklost in prihodnost, tukaj je prostranost, tukaj je zgodovina. In seveda, tukaj je čas. In tukaj si ti, moja gospa Dalloway. Hotel sem povedati del zgodbe o delu tebe. Oh, z veseljem bi to naredil.
 CLARISSA: Richard, saj si napisal cel roman.
 RICHARD: Vendar je vse izpuščeno, skoraj vse. In potem sem kar obtičal ... na osupljivem koncu. Ničesar ne obžalujem, zares ničesar, razen ene stvari. Hotel sem pisati o tebi, o naju. Hotel sem pisati o življenju, ki ga živiva, in o vseh življenjih, ki bi jih lahko imela. Hotel sem pisati o vseh načinih, na katere bi lahko umrla. Preveč hočem, a ne?
 CLARISSA: Da, mislim, da res.
 RICHARD: Poljubila si me pri ribniku.
 CLARISSA: Pred deset tisoč leti.
 RICHARD: Še vedno se dogaja.
 CLARISSA: V nekem smislu res.

RICHARD: V realnosti. Dogaja se v tem trenutku.

To se dogaja v tem trenutku. Pridi sem, pridi bliže, prideš, prosim? Bliže. Primi me za roko, daj mi roko. (*Clarissa ga prime za roko.*) Pa sva tukaj. Se ti ne zdi? Sva srednjih let in sva mlada ljubimca, ki stojita pri ribniku. Vse sva, vse hkrati. A ni to izjemno? Poljubila si me pri ribniku. Še vedno se dogaja.

CLARISSA: Kar zdaj potrebuješ, je spanec.

RICHARD: Se ti zdi?

CLARISSA: Ja.

RICHARD: No, prav.

CLARISSA: Prišla bom in ti pomagala, da se pripraviš. Ob pol štirih?

RICHARD: Vedno te je lepo videti, gospa Dalloway.

CLARISSA: Zdaj bom šla.

RICHARD: Ja. Ojej, ja, zabava, rože.

CLARISSA: Pripravila sem rakovice. Saj si ne mislim, da je to kakšna resna spodbuda.

RICHARD: Oh, veš, da imam zelo rad rakovice.

To precej spremeni celo stvar, seveda jo.

CLARISSA: Ja?

Richard nagne glavo, da bi jo poljubil na usta, ona pa mu nastavi lice in sprejme njegov poljub.

RICHARD: O, ja.

CLARISSA: Vidiva se ob pol štirih.

RICHARD: Krasno. Krasno.

5. prizor: Gospa Brown – Čakanje na torto

Kuhinja pri Brownovih; na mizi je že sveže kuhana kava, na krožnikih kosmiči za Dana in Richieja. Na mizi se bohotijo bele, razkošne, skoraj pretirane vrtnice. Richie je oblečen v živomodro pižamo, Dan, ki je postaven, privlačen in močan moški, pa je že pripravljen na odhod v službo. V prostor vstopi Laura in oba kar zasijeta.

DAN: Dobro jutro, ljubica. (*Dan strastno poljubi svojo ženo in jo močno objame.*)

LAURA: Vse najboljše za rojstni dan. (*Dan tudi njej nasuje kosmiče, ona pa osuplo gleda vrtnice.*)

DAN: Hvala.

LAURA: Oh, Dan, vrtnice. Za tvoj rojstni dan. Res pretiravaš.

DAN: Zate so.

LAURA: Ampak tvoj rojstni dan je.

DAN: Ne bi pomenil veliko brez tebe.

LAURA: Moral bi me zbuditi. Res.

DAN (*Richieju*): Mislila sva, da bi bilo bolje, če bi še malo spala, a ne?

RICHIE (*negotovo*): Ja.

DAN (*jo nežno poboža po trebuhu*): Hraniti moraš svoje moči.

LAURA (*razkuštra Richieja in ga poboža*): Dobro jutro, žužek.

RICHIE (*se ji zareži*): Jem zajtrk.

LAURA: Priden. (*Danu.*) Res bi me lahko zbudil.

DAN: Zakaj? Zakaj ne bi spala, če lahko spiš? Nikamor ti ni treba iti.

LAURA: Tvoj rojstni dan je.

DAN: Počivati moraš. (*Spet potreplja njen trebuh in ga poljubi. Za trenutek se zazdi, da je Lauri neprijetno.*) Noseča si, ljubica. Pripada ti ves čas za počitek na tem svetu.

LAURA: Rada ti pripravim zajtrk. Dobro se počutim.

DAN: Sam si ga lahko pripravim. Če sam vstajam, preden se zdani, še ne pomeni, da moraš tudi ti.

LAURA (*skoraj trmasto*): Hočem. In rada ti pripravim zajtrk.

DAN: Prav. (*Se ljubeče nasmehne.*) Če to res hočeš, te bom jutri zbudil ob šestih.

LAURA: Prav. (*Nalije si kavo, on pa začne pospravljati.*) Vrtnice so lepe. Kje si jih dobil tako zgodaj?

DAN: Prodajalka je bila že ob šestih v trgovini. Vztrajal sem in trkal po steklu, dokler me ni spustila noter.

LAURA: Si moral biti pa zelo vztrajen. Ne odprejo do osmih.

DAN: Če ne bi bil vztrajen, ne bi bil poročen s takšnim krasnim dekletom. (*Da ji hiter poljub. Pogleda na uro.*) Moram iti.

LAURA: Uspešen dan ti želim.

DAN: Tudi tebi.

LAURA: Vse najboljše za rojstni dan. (*Poljubi ga in poljub traja, je strasten in že skoraj neprimeren za Richieja, ki se začne hihitati.*)

DAN: Hvala. (*Richieju.*) Ti se pa nikar ne hihitaj. Vse te še čaka.

RICHIE: Ne, pa me ne.

Dan vzame suknjič in aktovko. Poljubi ženo, spet strastno. Nežno poljubi trebuh in igrivo sina.

DAN: Ne muči se preveč z delom.

RICHIE: Obljubila je torto.

DAN: Za to obljubo te bova že držala.

LAURA: Pa sem jo res.

RICHIE: Komaj čakam torto.

Dan odide, Laura in Richie pa mu mahata na pragu. Vrneta se k mizi, polni belih vrtnic. Laura jih umakne na pul. Nikakor ne more odmakniti pogleda od njih.

6. prizor: Gospa Woolf – Gospa Dalloway

Virginia bere, kar je napisala do zdaj, in popravlja za sabo. Mrrra si in črta, nestrpno popravlja. Pride Leonard, spet s korekturami v rokah, kot da jih sploh ne bi odložil. Njegova žena popravlja preveč zagreto, da bi ga sploh opazila ali slišala, kaj šele, da bi dvignila pogled s papirja. Leonard previdno odloži korekture, ženo pa nase opozori s tem, da ji položi roko na ramo; šele tedaj ga opazi.

LEONARD: Sploh veš, koliko je ura?

VIRGINIA: Seveda ne.

LEONARD: Pišeš že dobre tri ure.

VIRGINIA: Samo tri strani mi je uspelo napisati.

LEONARD: Da se ne boš preveč utrudila. (*Sede.*) Kako ti gre?

VIRGINIA: No, mislim, da so nekateri odlomki precej dobri. (*Prižge si cigareto.*) Ampak le nekateri. (*Odloži pisanje, dotoči si kavo.*) Jutri se mi bo tako ali tako zdelo vse prazno in napihnjeno. Knjige, ki si jih zamislimo, so vedno boljše od tistih, ki jih spravimo na papir. (*Tišina.*) Misliš, da je mogoče iz enega samega dneva v življenju običajne ženske ustvariti roman?

LEONARD (*naklonjeno, z nasmehom, ki ga Virginia sploh ne opazi*): Odvisno od genialnosti pisca.

VIRGINIA: Clarissa Dalloway bo umrla.

LEONARD (*nenadoma postane otožen*): Zakaj?

VIRGINIA: Ni še mogoče povedati.

LEONARD: Ne, hočem reči ... zakaj mora v tvojih romanih vedno nekdo umreti?

VIRGINIA: Ne, ne, ne bo umrla.

LEONARD: Torej jo boš pustila živeti?

VIRGINIA: Ne bodi trapast. Vzela si bo življenje.

Zaradi nečesa, kar se bo na površini zdelo zelo malenkostno. Nekakšen družinski poraz, ki je zanjo enako poguben kot izgubljena bitka za generala. (*Umolkne.*) Rada bi napisala trideset strani na dan, ne samo tri. (*Opazi Leonardov pogled.*) Gledaš me kot svoje korekture, Leonard.

LEONARD: Če se boš gnala do konca, boš vse skupaj skvarila. Saj veš, kako gre to. Za tvoje zdravje ni dobro, če preveč intenzivno pišeš. Jutri boš še vedno tukaj.

VIRGINIA: Ja, ja, saj bom končala. *(Tišje, pomirjeno.)* Jutri bom še vedno tukaj. *(Previdno položi papirje v mapo, vstane, se pridruži Leonardu za mizo. Pogleda korekture, potem njega.)* Kako gre tebi?

LEONARD: Deset napak na osmih straneh.

VIRGINIA: Še sreča, da si jih našel.

LEONARD: Očitno so se zbrale na sredini besedila. Imeli bomo srečo, če bomo korekture končali v enem tednu.

VIRGINIA: Prepričana sem, da lahko do konca naslednjega tedna spravimo knjigo že v tisk.

LEONARD: Potreboval bom tvojo pomoč ... *Zazvoni zvonec. Oba pogledata proti vratom, sta osupla in presenečena, predvsem pa zmedena in iztirjena.*

VIRGINIA: Saj ne more biti že Vanessa!

LEONARD: Ali ne pride ob štirih? Ura ni niti pol dveh.

VANESSA: Virginia, ljuba moja! Leonard! *Leonard odpre vrata, tam pa ni nihče drug kot prav Vanessa sama. Prej molčečo, tiho sobo, v kateri je bil prostor le za pogovore o knjigah in umetnosti, zdaj napolni Vanessin rezgetav smeh. Vse na njej živi – v primerjavi z Vanesso je Virginia siva, ostarela dama, Vanessa pa poka od življenja. Vanessa vstopi, pozdravi Leonarda in objame sestro. Virginii se pozna občutna sprememba: ko zagleda sestro, oživi, iztrga se globokemu razmišljanju o knjigi. Vanessa s svojo živostjo in neomajnostjo nekako vklene Virginio v trenutek, v zdaj in tukaj.*

VIRGINIA: Draga. Če ti povem, da sem očarana, ker te vidim zdaj, si gotovo lahko predstavljaš, kako navdušena bi bila, ko bi te videla ob uri, ob kateri si bila zares pričakovana.

VANESSA: Odpusti mi. Iz Londona sem prišla prej, kot sem mislila, in edina druga možnost

je bila, da se do štirih vozim v krogih okrog Richmonda.

LEONARD *(strogo)*: Vanessa, prezgodnji obiski so najmanj nevljudni in moteči, v najslabšem primeru pa kar žaljivi.

VIRGINIA: Prav res, barbarka.

VANESSA *(smehljaje)*: Vedno čemerni Leonard.

LEONARD: Ne morem kar prekiniti dela. Pojavil se bom ob štirih, kot je bilo zmenjeno. Če boš ostala tako dolgo, te bom videl takrat.

VANESSA: Leonard, izginotje med obiskom je najmanj nevljudno in moteče, v najslabšem primeru pa kar žaljivo. *(Vanessa ga oponaša, kar iz Leonarda vendarle izvabi vsaj nasmeh.)*

LEONARD: Seveda se bom vsaj poslovil od tebe.

VANESSA *(med Leonardovim odhajanjem)*: Vsaj to!

VIRGINIA: Nelly sem poslala v London po sladkan ingver za čaj. Postregla ti ga bo čez kakšno uro, skupaj z lepim malim odmerkom svoje srčne krvi.

VANESSA: Oh, Virginia. Zakaj tako težko shajaš s služabniki?

VIRGINIA *(oponaša samo sebe)*: »Oh, Nelly, postrezimo gostom kaj boljšega od včerajšnjih ostankov čaja, saj veste, kako so otroci sladkosnedi! Kaj pravite na kitajski čaj s sladkanim ingverjem?« Materi je šlo to odlično od rok, kajne? In tebi tudi.

VANESSA: Toliko dela si daješ s tem. Saj je čisto preprosto: naročiš in pričakuješ, da je naročeno opravljeno.

VIRGINIA: Ne vem. V bližini služabnic se počutim potuhnjeno. Krivo zločinov. Zato bom svoji novi junakinji, ki bo prirejala zabave v središču Londona vsako soboto, dala veliko spretnosti s služabniki in nastop, ki je zamotano prijazen in gospodovalen. Služabnice jo bodo ljubile. Naredile bodo veliko več, kot jih bo prosila. *(Namrdne se.)* Vsekakor bodo zanjo naredile veliko več kot zame Nelly.

VANESSA: Mogoče bi morala posnemati svojo junakinjo.

VIRGINIA: Oh, to bi bil čisti višek pretvarjanja.

VANESSA: Torej, Nelly ni. Mi boš čisto odrekla čaj, ker sem prišla tako zgodaj?

VIRGINIA: Ne. *(Prime sestro za roko.)* Sem popolnoma opremljena, da lahko pripravim čaj brez Nellyjine pomoči. Prava umetnost je to, poznavanje čaja in jedilne mize, ta oživljajoča pravilnost. So tvoji majhni vandali že razdejali vrt?

VANESSA *(z nasmehom, ki priča, da Virginijino vprašanje ni bilo prijeto)*: Otroci niso prišli z mano.

VIRGINIA *(razočarano)*: A, tako. *(Tišina. Vanessa umika pogled.)* No, dobro.

7. prizor: Gospa Brown – Kittyjin obisk

Laura nemirno, živčno izbrizgava iz tube polnilo za pisanje črk na torto, ki je okrašena z rumenimi vrtnicami. Vrtnice padajo na pult, ne držijo se dobro premaza torte. Laurine roke so čisto lepljive. Richie jo zaskrblyeno gleda. Laura je prepotena. Bolj ko se trudi, slabše ji gre. Milo rečeno, ne gre ji dobro.

Zagledamo Kitty, igralka gleda občinstvo.

KITTY: Kittyjina čokoladna torta. V veliki posodi z električnim mešalnikom zmešaš kristalni sladkor, rjavi sladkor in rastlinsko olje. Nato počasi vmešaš še jajca. V nastalo zmes dodaš še vaniljev sladkor, pinjenec in vročo kavo. Mešaš, da se sestavine popolnoma prepojijo med seboj, in nato postaviš na stran. V drugi posodi zmešaš moko, kakav v prahu, pecilni prašek in sol. Suhe sestavine dodaš k mokrim in z električnim mešalnikom stepaš, da zmes postane gladka. Okrogel pekač na tanko premažeš z maslom in narahlo pomokaš. Če imaš dva okrogla pekača s premerom 22 centimetrov, lahko pripraviš oba in v vsakega zliješ polovico zmesi. Če imaš le en pekač, biskvit spečeš v dveh delih. Vsak pekač napolniš s polovico zmesi in pečeš 25 minut pri temperaturi 160 °C. Počakaš, da se biskvit popolnoma ohladi, medtem pa pripraviš nadev. V tretji posodi zmešaš kakav v prahu, sladkor v prahu in maslo, da zmes postane drobljiva. Postopoma dodaš še smetano za stepanje in z električnim mešalnikom (prej očistiš metlice) mešaš toliko časa, da zmes postane prave teksture za nadev. Na koncu dodaš še vaniljev sladkor in ščepec soli ter znova zmešaš. Iz pekača vzameš prvo polovico biskvita in ga z lopatko premažeš s tretjino nadeva. Nanj položiš še drugo polovico biskvita in ga premažeš z drugo tretjino pripravljenega nadeva. Na koncu torto premažeš še s preostankom nadeva. Po okusu okrašiš

z naribano čokolado, drobljenimi lešniki ali pisanimi mrvicami, smetano ali vrtnicami. Postaviš v hladilnik za kakšno uro ali dve, da se torta dobro ohladi. Nato narežeš na kose in postrežeš. Pa dober tek!

Laura se še vedno muči s torto.

LAURA: Prekleta torta!

Kitty ne ve, ali bi pozvonila ali ne. Preden se odloči, jo opazi Richie.

RICHIE: Mami, teta Kitty je pred vrati.

Laura pogleda proti Kitty. Ugasne cigareto, razkadi dim in stopi na drugo stran mize spredaj desno, po obrazu je pomazana z moko. S Kitty se zagledata.

KITTY: A motim pri čem?

LAURA: Seveda ne. Vstopi.

Kitty vstopi. Tišina.

KITTY: Kako si?

LAURA: Oh, kar dobro.

KITTY: Živijo, Richie.

RICHIE (*stoji pri neuspeli torti*): Živijo, teta Kitty.

KITTY: Kako si, ljubček?

Richie se ji sramežljivo približa. Nasploh se s Kitty pogovarja sramežljivo, vendar je ta z njim bolj sproščena, bolj organska kot Laura.

RICHIE: Dobro.

KITTY: Kje imata pa očeta?

RICHIE: V službo je šel. Služit denar za naju.

KITTY: A tako, lepo.

Tišina.

LAURA: Sedi, prosim. (*Kitty sede za mizo in pomaha Richieju, ki jo nejevoljno opazuje zraven štedilnika.*) Pojdi se igrat.

RICHIE: Rad bi bil tukaj s tabo.

LAURA: Daj no, žužek. (*Tišina. Kitty pogleduje naokoli, kot bi iskala najkrajšo možno pot za pobeg, se nervozno smehlja. Tišina.*) Kavoj imam kuhano. Boš ti tudi? Umakni se, Richie. (*Pripravi kavni skodelici.*)

KITTY: Seveda.

Laura nalije obema kave, vmes pa nervozno pogleduje proti torti.

RICHIE: Z mami sva spekla torta.

KITTY: Oh, poglej, pa res, ljubček.

LAURA: Dan ima rojstni dan. (*Kitty vstane in pristopi k Lauri.*)

KITTY (*odsotno*): Ooo, poglej.

LAURA: Eden od mojih začetniških poskusov.

Pisanje s smetano ni tako preprosto, kot sem mislila. (*Slišati je prisiljeno brezskrbno, vendar pozorno opazuje Kittyjin odziv, kot da bi bila Kitty nekakšna vrhovna ocenjevalka. Laura iz žepa povleče škatlico cigaret in si prižge cigareto.*)

KITTY: Prepričana sem, da je zelo okusna.

Laura zgrabi skodelico s kavoj in ju postavi na mizo.

Videti je bolj sproščena kot prej, vsekakor je bolj klepetava. Vseeno prostor spet napolni tišina.

LAURA: Ni tako veličastna, kot sem upala, da bo. N je čisto preveč stisnjen k vrtnicam. Najprej bi morala narediti napis in šele nato dati vrtnice.

KITTY: Saj je samo torta.

LAURA: Seveda, seveda, samo torta. (*Tišina.*) Kdaj ima Ray rojstni dan?

KITTY: Septembra. (*Sedeta.*)

LAURA: Kako je Ray? Nekaj časa ga nisem videla.

KITTY: Dobro je. Ray pač. Isti je.

Tišina.

LAURA: Tudi Dan je isti. Fanta nista kar tako, a ne?

KITTY: To si pa dobro rekla.

LAURA: Pol leta ...

KITTY: Sedem mesecev.

LAURA: O, jaz – ja, seveda. (*Zardi zaradi svoje napake in začne hlastno govoriti.*) Sedem mesecev je bil vojni ujetnik, za Dana pa smo mislili, da je padel. Vendar sta oba še vedno tukaj.

KITTY: Vojna heroja.

LAURA: Se kdaj vprašaš, kaj ju drži pokonci? Hočem reči, Dan je kot buldožer. Nič mu ne pride do živega. (*Kitty skomigne z rameni in zavije z očmi. Tišina.*) Res se moramo kmalu dobiti. Že sto let je minilo.

KITTY: Ta kava je tako dobra. (*Si naliva kavoj.*) Katero znamko kupuješ?

LAURA: Ne vem. Ne, seveda vem. Folgers? Katero kupuješ ti?

KITTY: Maxwell House. Tudi ta je dobra.

LAURA: Mhm.

KITTY: Pa vseeno razmišljam, da bi jo zamenjala.

Čeprav ne vem dobro, zakaj.

LAURA: No, to je Folgers.

KITTY: Prav. Dobra je. (*Tišina. Kitty je zatopljena, odsotno, lažno zatopljena v svojo skodelico.*)

LAURA: Torej. Tiha si.

KITTY: No, tako pride. (*Kitty je videti prestrašena, noče pogledati Laure.*)

LAURA: Je vse v redu? (*Tišina.*)

KITTY: Prosila bi te za uslugo, veš. (*Z mirnim nasmehom, skoraj klepetavo.*) Moram v bolnico za nekaj dni, imam neke izrastke v moji notranjosti, v moji maternici. Morali bodo vanjo in jo pregledati. Danes popoldne sem naročena, zdravnik je rekel, da raje prej kot pozneje. Prosim te, da nahraniš psa.

LAURA (*zaskrbljeno*): Seveda. Kaj točno je rekel zdravnik?

KITTY: Samo to, da je nekaj tam, in ugotoviti morajo, kaj. Verjetno je to tisto, kar je bila že ves čas težava glede zanositve. Pravi, naj me nič ne skrbi, sploh nič. (*Bolj lahkotno, celo veselo, s pretiranim nasmehom, vedno hitreje, njen obraz je v krču nasmeha.*) Le zakaj bi me skrbelo? Kako trapasto. Saj poznaš postopek, a ne? Daj mu pol konzerve zvečer in tu in tam poglej, ali ima dovolj vode. Ray ga lahko hrani jutraj.

Laura gre h Kitty in jo nežno objame. Kitty se sprosti, objem ji vrne. Kittyjina glava počiva na Laurinih prsih, ko začne tiho hlipati. Laura jo boža po glavi, Kitty pa še naprej v tišini hlipa.

KITTY (*šepeta*): Dobro sem, res. Sploh ne vem, zakaj zdaj te solze. (*Se odmakne od nje, še vedno v solzah, vse skupaj izgovori v eni sapi.*) Če me kaj skrbi, je to Ray. V resnici se ne znajde najbolje, gotovo ne pri zadevah, kot je ta. Tako močno si želi otroka, in odkar veva

za ... moje težave, je tako potr! O operaciji sploh nisva govorila. Sploh se ne znajde in ne vem, ali bo v redu ... Potem pa seveda še to, če res jaz ne morem imeti otrok, Raya bo zlomilo.

LAURA (*skoraj zakriči*): Nehaj! Oprosti ... Hočem reči ... pozabi malo na Raya. Samo pozabi.

Kitty dvigne glavo, poljubita se. Kitty se prva odmakne.

KITTY: Prijazna si.

Laura spusti Kitty in stopi nazaj, pogleda Richieja, ki ju opazuje, v rokah pa drži rdeč tovornjak. Kitty poravna svojo obleko, iz torbice vzame ličilo in ogledalce, da se uredi; ves čas se vedro smehlja.

LAURA: Te bo Ray peljal v bolnico?

KITTY: Mhm.

LAURA: Ne skrbi. Poskrbela bom za vse.

KITTY: Hvala. Adijo.

LAURA: Jutri te pokličem.

KITTY: Prav. (*Vstane in gre k Richieju.*) Adijo, ljubček.

RICHIE: Adijo, teta Kitty.

Kitty, vsa zadržana, s pretiranim nasmehom, odide. Laura se obrne k Richieju, ki jo nepremično opazuje. Deček se ne premakne, Laura pa strmi v torto, v to svojo grozljivo, nepravilno, grdo torto. Nepremično zre vanjo, dokler je enostavno v enem sunku ne zabriše v smeti.

Potem začne brez pravega reda pakirati sinove stvari; v nahrbtnik jih samo nameče, nič ne zloži, ni redoljubna kot sicer. Hlastno zgrabi svojo torbico in knjigo Gospa Dalloway. Deček jo zmedeno opazuje.

RICHIE: Mami, kam pa greva?

LAURA (*ne da bi ga pogledala*): Midva ne greva nikamor. Ti greš po svoje, jaz pa po svoje. (*Opazi sinov zmedeni pogled, ki je že žalosten.*) Opravke imam. V varstvo greš.

RICHIE (*s solzami v očeh*): Ne maram varstva. S tabo bi šel.

LAURA (*ostro*): Ne moreš. (*Opazi njegove solze.*) Kaj je, srček?

RICHE (jokavo): S tabo bi šel. (Stoji na sredi kuhinje in nepremično zre vanjo, ko ona zлага stvari v njegov nahrbtnik.)

LAURA: Ne moreš.

RICHE: S tabo hočem!

LAURA (zakriči): Zakaj hočeš biti vedno z mano?! Richie jo vleče za krilo, poskuša splezati nanjo, kar koli, samo da bi izsilil objem ali kakršno koli nežnost. Laura ga hoče odvreči ven iz hiše; bolj ko Richie joče, slabše je. Na koncu jočeta kar oba.

8. prizor: Gospa Dalloway – Louis

Clarissino stanovanje. Clarissa pripravlja pijačo, hrano in ureja zadnje detajle v stanovanju: napihuje balone, reže vrtnice, da bi jih dala v vazo, obesi napis »Čestitamo, Richard!«, vmes ji uspe celo sprejemati klice. Kličejo gostje, ki bi radi pripeljali še koga s sabo, ali pa gostje, ki ne bodo utegnili priti. Zazvoni zvonec. Clarissa pogleda na uro; seveda je prezgodaj za kakršne koli goste, lahko bi bila pa prezgodnja dostava. V nobenem primeru ni zvonca vesela. Ko nejevoljno, pripravljena na napad, odpre vrata, zagledamo Louisa, moškega, ki svojim letom kljubuje, še vedno je čeden, še vedno je postaven, skrivnosten, nepredvidljiv, neopredeljiv. Deluje hladno.

CLARISSA (navdušeno): Louis?! Si to ti? Res? Clarissa se skoraj histerično smeje, ga objema in poljublja, kot on njo, le da je pri tem še bolj okoren in neroden. Nihče od njiju ni zares sproščen.

LOUIS: Nenajavljen in nenapovedan. Tipičen Louis.

CLARISSA: Kdaj si prišel?

LOUIS: Predvčerajšnjim. Sprehajal sem se in ugotovil, da sem na tvoji ulici.

CLARISSA: Vesela sem, da te vidim!

LOUIS: Tudi jaz sem vesel.

CLARISSA: Richard bo navdušen.

LOUIS: Bo res?

CLARISSA: Ja, seveda. (Nenadna tišina.) Zakaj kar stojiva tukaj? Glej ga. A boš kaj spil?

LOUIS: Ne. Ja. Kozarec vode.

CLARISSA: Ti skuham kavo? Boš čaj? Konjak?

LOUIS: Ne, ne, hvala, kozarec vode bo čisto v redu.

Louis sede. Clarissa mu ne prinese vode. Namesto tega vedno bolj manično, sunkovito in brez usmiljenja reže peclje vrtnic.

CLARISSA: Zdi se mi, kot da si bil zelo daleč.

LOUIS: Bil sem daleč. Lepo se je vrniti.

CLARISSA: Pet let.

LOUIS: Ja, pet let.

CLARISSA: Ne morem verjeti, da nisi prišel niti enkrat na obisk v New York.

LOUIS (zardi, se odkašlja): Vrnil se bom za stalno. Sit sem teh profesor, prestar sem in preveč zloben.

CLARISSA: Dobro zgledaš.

LOUIS: Hvala.

CLARISSA: No, povej mi kaj o San Franciscu.

LOUIS: Lepo mestece s prečudovitimi restavracijami, kjer se nič ne dogaja. Moji študenti so zvečine imbecili. Res, kar najhitreje sem bom vrnil v New York.

CLARISSA: Dobro. Lepo te bo spet imeti tukaj.

LOUIS: Ampak je malo zapleteno. Zaljubil sem se.

CLARISSA: Res?

LOUIS: Ime mu je Hunter. Hunter Craydon. Lani je bil moj študent.

CLARISSA: A se res nisi mogel spomniti boljšega načina staranja?

LOUIS: Resno ti govorim! Mogoče je najbolj nadarjen od vseh študentov, ki sem jih kdaj poučeval.

CLARISSA: Imbecilov?

LOUIS: Pripravlja navdse eksplozivne nastope o tem, kako je kot belec odraščal v Južni Afriki. Neverjetno mogočno, izjemen je.

CLARISSA: Lepo, da si prišel prav danes, ko pripravljam zabavo za Richarda.

Nenadna tišina. Strmita drug v drugega, Clarissa nekako preiskujoče, Louis pa kljubovalno, čeprav je prav on tisti, ki pogled prvi umakne.

LOUIS: Ja ... Čestitke Richardu za veliko nagrado. Trpeči, preroški glas ameriške literature, ali kako so ga že poimenovali?

CLARISSA: Tako nekako. (Tišina.) Upam, da prideš. (Tišina.) Vesel bo, ko te bo videl.

LOUIS: Bo res?

CLARISSA: Ja.

LOUIS: Dvomim. (Tišina.) Seveda sem prebral roman.

CLARISSA: Si prebral? Dobro.

LOUIS: A ni čuden?

CLARISSA: Ja, je.

LOUIS: Komaj se je toliko potrudil, da je spremenil tvoje ime.

CLARISSA: Tisto nisem jaz.

LOUIS: Prosim te lepo, no.

CLARISSA: Tisto je Richardova fantazija o neki ženski, ki bežno spominja name.

LOUIS: Čudna knjiga je.

CLARISSA: Očitno vsi tako mislijo.

LOUIS: Zdi se, kot da ima deset tisoč strani. Nič se ne zgodi. In potem – bum. Ženska se ubije.

CLARISSA: Njegova mati.

LOUIS: Vem. Pa vendar. Zgodi se tako iznenada.

CLARISSA: Skoraj vsi kritiki bi se strinjali s tabo, jaz pa mislim, da je pretresljiva.

LOUIS: No, jaz kot subjektivni bralec bom rekel, da je prekleto dolgočasna. Clarissa, krasna ženska si, ampak nisi tako zanimiva, oprost. (Clarissa se zasmije.)

CLARISSA: Roman ne govori o meni.

LOUIS (ostreje): To lahko govoriš Sally, meni pa ne.

CLARISSA (naenkrat izbruhne): Richard je zelo drugačen, kot je bil prej.

LOUIS: A je hudo?

CLARISSA: Njegovo telo še ni v tako slabem stanju, ampak njegova pamet, njegov um se zgublja.

LOUIS: Mora biti strašno.

CLARISSA: Rada bi samo, da si pripravljen.

(Vstane in se odpravi k vrtnicam, s katerimi v resnici nima več opravka, temveč jih zdaj ureja samo še v prazno.) Še vedno je on sam. Hočem reči, še vedno ostaja neka oblika stalne lastnosti, nečesa Richardovega, kar se ni niti malo spremenilo.

LOUIS: To je že nekaj. (Tišina. Počasi vstane, se pridruži Clarissi pri vrtnicah. Clarissa debelo golta.) Te vrtnice so lepe.

CLARISSA: Poglej me, ženska v srednjih letih, ki se ukvarja s svojimi rožami. (Clarissa steče do umivalnika. Bruha.)

LOUIS: Clarissa!

Louis ji prime lase, ona pa se nasloni na kuhinjski umivalnik. Je zadihana in potna, ima solzne oči.

Louis ji obotavljivo položi roko na rame. Otrese se ga in na dušek spije kozarec vode. Izplakne si obraz. Louis je videti pretresen in osupel.

CLARISSA (*izpljune vodo, objokana je od bruhanja*): Zakaj si moral priti?

LOUIS (*opravičujoče*): Oprosti. Nisem te imel namena vznemirjati.

CLARISSA: Stanovanje polnim s svečami in rožami, medtem ko Richard, moj izgubljeni ljubimec, moj najboljši prijatelj, izginja v boleznih in norosti. Ne bo me spremljal v pozno starost, kot sva načrtovala. (*Začne jokati.*) Želim si Richarda! Ne bolnega, shiranega Richarda, ampak Richarda nadležnega, neustrašnega in nenehnega govorca. Želim si prepira z njim! Preden je zbolel, sem se vedno prepirala z njim! Veš, kolikokrat sem se vprašala, kaj bi se zgodilo, če bi poskušala jaz biti z njim? Lahko bi imela drugačno življenje ... kot literatura. Živela bi lahko nekaj večjega.

LOUIS (*ostro*): Ali pa tudi ne.

CLARISSA: Tisto poletje se je zdelo, da bi se lahko zgodilo vse, res vse.

LOUIS: Takrat, tisto poletje, sem bil besen nate.

CLARISSA: Vem ...

LOUIS: Včasih te nisem mogel niti pogledati.

CLARISSA: Vem ...

LOUIS: Hotel sem biti dober. Hotel sem biti odprt in svoboden. Seksati z vsemi, dokler jih hočemo in drugi hočejo nas.

CLARISSA: To smo vsi hoteli.

LOUIS: Ne vem, če je naš organizem tega zmožen.

CLARISSA: Tista hiša in tisto vreme – brez tega bi bili samo trije navadni študentje. Vse se je zgodilo samo zaradi hiše in vremena.

LOUIS: Zgodilo bi se tako ali drugače.

CLARISSA: Nemogoče je, da si ne bi predstavljala drugačnega življenja. Zdaj pa sem samo še ...

LOUIS: ... krasna in uspešna ženska z dobrim stanovanjem, v ljubečem zakonu, in pripravljaja zabavo, ki bo naravnost odlična.

CLARISSA: Zabava bo uspela ali ne bo uspela. Potem bova s Sally večerali. In potem bova odšli v posteljo. Vsaka bo brala svojo knjigo. Občutek imam, da sem zamudila nekaj ... Vse.

LOUIS: Zabava bo nedvomno uspela.

Louis jo strogo gleda, Clarissa pa mu vrača solzen pogled. Nerodno sede k njej, strmita drug v drugega, dokler se ne začneta od olajšanja oba smejati.

CLARISSA: Zakaj si tukaj?

LOUIS: Prišel sem čestitat Richardu?

CLARISSA: Daj no. Zakaj si prišel?

LOUIS: Bil sem sit San Francisca?

CLARISSA: Louis.

LOUIS: Prišel sem pogledat, kaj si postala. Kakšna si.

CLARISSA: Zakaj?

LOUIS (*tih, a brez solz, kvečjemu jezno*): Toliko let sem preživel z Richardom, vložil sem toliko ljubezni in prizadevanja – zakaj? Samo zato, da je Richard zadnjih nekaj let preživel ob pisanju o ženski z meščansko hišo na Zahodni 10. ulici? Dvanajst let sem bil z Richardom, zamenjala sva šest stanovanj. Zato da na koncu ustvari roman, v katerem izčrpno meditira o tebi! Med drugim tudi petdeset – če ne še več – strani o nakupovanju laka za nohte, ki ga na koncu ne kupiš. Roman, v katerem mi nakloni celih sedem strani in pol, kjer patetično besnim nad pomanjkanjem ljubezni na tem svetu. Mesto nižjih slehernikov. Po vsem tem bom ostal v spominu kot patetičen moški, ki se pritožuje zaradi ljubezni.

Tišina.

CLARISSA: Žal mi je, da ni napisal več o tebi.

Tišina.

LOUIS: Lepo, da to rečeš.

Tišina.

CLARISSA: Najraje bi ti rekla: Odpelji me na drug konec sveta.

LOUIS: Clarissa, najraje bi ti rekel: Ja. Ampak saj veš, najini poskusi so se vedno končali klavirno. (*Se smejeta.*) Veš, v zadnjih petih letih sem bil večkrat v New Yorku.

CLARISSA: Vendar nisi nikoli poklical.

LOUIS: Ne. Zdelo se mi je preprosteje. (*Strmita drug v drugega. Zazvoni telefon. Clarissa celo pusti, da telefon zvoni v nedogled. Louisu postane neprijetno.*) Oglasi se, no, razparalo mi bo možgane.

CLARISSA: Ja? ... Ja, Sally. ... Ne. Sem ti rekla, da bom rože kupila sama. ... A vrtnice si kupila? ... Seveda. Vrtnic in alkohola ni nikoli preveč. (*Louis začne odhajati.*) Počakaj! ... Ne, ne ti, Sally, Louis je tukaj. ... Ja, Louis. ... Počakaj malo, Sally. (*Louisu.*) Sally te pozdravlja.

LOUIS: Enako.

CLARISSA: Že greš?

LOUIS: Ja, moram iti ... poklicati moram Hunterja.

CLARISSA: Prosim, pridi na zabavo. (*Ga objame.*) Obljubi, da prideš.

LOUIS: Obljubim, ljubim.

CLARISSA: Ob petih.

LOUIS: Prav. Adijo.

Louis odide.

CLARISSA (*na telefonu, vendar strmi za Louisom, briše si solze*): Ja, Louis, ja. ... Louis, kdo bi rekel. ... Ne, bil je v redu, krasen kot vedno. ... A tako pozna boš? ... Dobro, dobro. ... V redu, poljub, adijo.

Clarissa odloži. Gre do umivalnika in spira okus po bruhanju, potem pa se spet loti svojega dela – zabave za Richarda.

9. prizor: Gospa Woolf – Ptič

Vanessa in Virginia sta na vrtu. Vanessa ima pred sabo gomilo umazano belih vrtnic, posodo z vodo in škarje ali nož, s katerim reže vrtnične peclje. Vrtnice meče v vodo, da plavajo. Virginia jima postreže s čajem, potem sede.

VANESSA: Pri Harrodsu so imeli tako lep plašč za Angelico. In ničesar za fanta. To se mi zdi tako krivično. Mislim, da ji bom plašč podarila za rojstni dan, čeprav bo potem seveda nejevoljna, saj verjame, da mora plašč dobiti v vsakem primeru, kot nekaj samoumevnega, ne pa kot darilo. No, hotela sem reči, da je morda moja hčerka nekoliko razvajena, ampak ... VIRGINIA (*pozorno opazuje Vanesso, čeprav je ne poslušata, dokler na tleh ne opazi ptice*): Glej, drozg. (*Virginia ga previdno, skrajno nežno prime v roke. Vanessa za hip preneha rezati cvetje; pridruži se sestri.*)

VANESSA: Je mrtev?

VIRGINIA: Mrtva, samička je.

VANESSA: Prišel je njen čas, da umre.

VIRGINIA: Pomisli, ravno pred čajem smo, smrt pa je tukaj.

VANESSA: Odloži jo, nič več se ne da storiti.

VIRGINIA: Kar tako, šivilja prereže nit.

VANESSA: Poglej, kako je zvita vase.

Sestri se ptici popolnoma posvetita. Nekako sami od sebe začneta ptico oblagati s cvetjem.

VIRGINIA: Kot bi se hotela narediti čim manjšo.

Ukvarjata se z dekoracijo in vrtnicami, vrtnic dasta toliko, da skoraj ni več lepo. Pobudo in dekoracijo kmalu prevzame Vanessa. Popravlja Virginio, prestavlja vejice, recimo. Kmalu Virginia ne pomaga več, temveč opazuje zdaj ptico, zdaj sestro.

VANESSA: Kakšna lepa pogrebna postelja.

VIRGINIA: Samo še pogreb manjka.

VANESSA (*vstane in stepe zemljo s svojih oblek*): Lahko kaj zapoješ.

Virginia in Vanessa začneta peti.

OBE: One for sorrow, / two for joy, / three for a boy, / four for a girl, / five for silver, / fix for gold, / seven for a secret never to be told, / eight for a wish, / nine for a kiss, / ten for a bird you must not miss.

Virginia opazuje Vanesso, ki še naprej oblagla mrtvo ptico z vrtnicami. Virginia počasi srka svoj čaj in strmi v ogromno, vedno večjo pogrebno posteljo.

VIRGINIA: Clarissa le ni nevesta smrti. Clarissa je postelja, v katero položijo nevesto. Užaloščena bo, globoko sama, vendar ne bo umrla. Ljubila bo svoje življenje, življenje običajnih zadovoljstev, London.

VANESSA (se ozre k *Virginii*): Kdo pa bo umrl?

VIRGINIA: Umrl bo nekdo tako žalosten in genialen, da bi lahko obrnil hrbtno zapeljivostim sveta, njegovim skodelicam in plaščem, človek, ki je pravzaprav nor, ker povsod vidi pomene in ve, da vrabci pojejo v grščini.

VANESSA (*prime Virginio za roko*): So glasovi spet tukaj?

VIRGINIA (*kot bi se je šele zdaj zavedala*): Ne, ne, niso. Živim v lastnem svetu, Nessa. Navsezadnje tukaj ni veliko, kar bi lahko človek počel. Sem nihče ne pride tratit časa. Če pride, sem tečna. Vsi me pomilujejo, se sprašujejo, kaj sploh imam od življenja. (*Tišina. Vanessa se posveti vrtnicam. Tokrat jo Virginia nežno prime za roko.*) Prav ti pa me premalo obiskuješ.

VANESSA: Ko bi te le lahko pogosteje.

VIRGINIA: Jaz bi lahko obiskovala tebe.

VANESSA: Varneje je, če počivaš ...

VIRGINIA (*jezno, sarkastično*): Varneje je, če počivam. Če ne govorim preveč. Če ne pišem preveč. Če ne čutim preveč. Če ne potujem vihrovo v London. Če ne pohajkujem po ulicah. Vsi to govorite! Leonard, ti, zdravnik! Nimate prav! (*Trdno prime sestro. Govori hlastno, z nujno.*) Na ta način samo umiram, nežno umiram na postelji iz vrtnic. Rada bi se ulegla na njeno mesto, tega sploh ne zanikam.

Vanessa je na robu solz, Virginia pa jo še vedno trdno drži za roko. Potem jo poljubi, poljub je dolg, odtegne pa ga sama Virginia. Sestro boža po laseh skoraj manično, Vanessa pa tiho joče z zaprtimi očmi.

VANESSA (se obrne proč): Ta ptič ni nikakršno znamenje, je zgolj mrtev ptič.

VIRGINIA: Imaš prav, ni znamenje. Ta ptič, mrtev ptič ni pomemben, smrt na mojem vrtu sploh ni pomembna. Življenje je reč, ki jo lahko preprosto odvržeš.

Vanessa se obrne in si obriše oči. Trmasto se posveti rezanju vrtnic.

VANESSA: Angelici bom kupila plašč –

VIRGINIA: Dovolj! Dovolj plaščev, dovolj skodelic, dovolj je celo tega drozga tukaj!

VANESSA: Umit si grem roke.

VIRGINIA: Kaj, a misliš, da bosta voda in milo drage sestrice Ginny sprala smrt?!

VANESSA (se ustavi, obrne, obvladano): Mislim, da bom morala počasi domov.

VIRGINIA (*obupano*): Vidiš, po vseh teh letih se še vedno sprašujem, ali me sploh imaš rada.

Vanessa ji prisoli klofuto, vendar ji je v istem trenutku žal.

VANESSA: Žal mi je ... Žal mi je. Žal mi je, da sta se najini življenji tako obrnili. Žal mi je, da nimaš otrok, žal mi je, da nisi ti prevzela gospodinjstva, žal mi je, da je mama umrla, žal mi je, vsega mi žal ... Vendar ...

VIRGINIA: Tudi meni je žal, vendar to ničesar ne spremeni.

VANESSA: Ne morem več ostati.

VIRGINIA: Pojdi, pojdi nazaj k svojim otrokom, k svojim zabavam, k svoji družbi. Tukaj ni ničesar. Povsod drugje je lepše. Nič ti ne zamerim, da greš. Vse, kar sem danes hotela, je, da rečeš: Glej, trapica, videti si bolje.

Vanessa jo gleda, vnovič na robu joka. Nič ne reče, samo odide proč. Virginia še nekaj časa strmi za svojo sestro, dokler ne ostane sama na vrtu. Ostane sama s ptičem, s čudnim mrtvim ptičem. Nekaj

časa ga Virginia samo utrujeno gleda, potem pa leže zraven njega ter začne nežno prepevati kakšno morbidno uspavanko. Ali One for Sorrow kot prej z Vanesso ali pa London Bridge is Falling Down.

10. prizor: Gospa Brown – Ura zase

Laura, zdaj sama, brez Richieja, s presenetljivo in ledeno mirnostjo pospravi dom. Vse počisti in pospravi do te mere, da sploh ni videti več kot dom. Prostor je hladen in neoseben. Ko konča, ni sledu o družini. Vse, kar ima zraven sebe, je kozarec vode in Gospa Dalloway. Nosečniškega trebuha se ne dotakne, zanjo je izginil.

Zgodba oživi, kot je oživela med prvim branjem.

VIRGINIA: Spominjala se je, da je nekoč vrgla šiling v ribnik Serpentine. Vendar se vsi ljudje spominjajo; ljubila je to, tu, zdaj, kar je bilo pred njo ...

CLARISSA: Rejeno gospo v taksiju.

VIRGINIA: Spraševala se je, ko je šla proti Bond Streetu, ali potemtakem sploh kaj pomeni, da se bo nekoč njeno življenje neizogibno in popolnoma končalo; vse to pa bo teklo naprej brez nje.

CLARISSA: Jo to grize ali pa morda ni tolažba v tem, da smrt naredi vsemu konec?

VIRGINIA: Vendar je mislila, da bo na londonskih ulicah, v plimi in oseki stvari, tu, tam živela naprej, da bo Peter živel naprej, da bosta živela drug v drugem, saj je sama ...

CLARISSA: O tem je bila prepričana.

VIRGINIA: ... del dreves pri domači hiši, del hiše same, grde, razpadajoče na dele in kose, del ljudi, ki jih nikoli ni srečala, da bo ležala kakor megla med ljudmi, ki jih je najbolje poznala, in vzdigovali jo bodo na svojih vejah, kakor je videla, da so drevesa vzdigovala meglo, in vse to se razteza tako daleč, njeno življenje, ona sama. Kaj je sanjarila, ko je gledala v izložbo Hatchardove knjigarne? Kaj je poskušala znova odkriti? Kakšne podobe blede jutranje zore na deželi, ko je brala v odprti knjigi:

CLARISSA: Sončne pripeke se nič več ne boj, ne mrza besneče zime.

Clarissa poboža Lauro in jo poljubi kakor mati, na čelo, nežno in ljubeče.

LAURA (*ponovi kot v transu*): Ali pa ni morda tolažba v tem, da smrt naredi vsemu konec? Sončne pripeke se nič več ne boj, ne mraza besneče zime.

Nenadoma Clarissa in Virginia izgineta. Laura ostane sama, vendar še vedno nepremično zre tja, kjer sta prej stali Virginia in Clarissa. Potem poboža svoj trebuh.

LAURA: Saj ne bom. (*Poboža se po trebuhu.*) Nikoli ti ne bi nič naredila.

11. prizor: Gospa Woolf – Železniška postaja

Virginia pride na železniško postajo. Pomrma na pesem One for Sorrow. Nestrpno opazuje, kdaj bo prišel vlak, v roki mečka vozovnico.

VIRGINIA (*si poje*): One for sorrow, / two for joy, / three for a girl, / four for a boy, / five for silver, / six for gold, / seven for a secret never to be told, / eight for a wish, / nine for a kiss, / ten for a bird you must not miss. (*Občinstvu.*) Virginia Woolf je leta 19...

Prihiti Leonard, napet, nemiren, zadihan, v popolni paniki, do obisti prestrašen.

LEONARD: Virginia! Virginia! (*Virginia se obrne proč v upanju, da je ne bo prepoznal. Svoj obraz skriva za klobuk. Leonard hoče že naprej, vendar se obrne in steče v Virginijino smer.*) Virginia! Virginia? (*Od osuplosti se ustavi. Virginia ga noče pogledati, pogleduje vsenaokrog, razen vanj.*)

VIRGINIA: Gospod Woolf. Kakšno nepričakovano zadovoljstvo.

LEONARD (*prikoraka do nje, skoraj ostro, kriči*): Bi mi, prosim, povedala, kaj počneš?!

VIRGINIA: Sprehajam se. Se ti zdi to skrivnostno?

LEONARD: Samo kadar tik pred večerjo brez besed izgineš iz hiše.

VIRGINIA: Nisem te hotela motiti. Vedela sem, da delaš.

LEONARD: Torej si se, preden si odšla na svoj majhen izlet, prepričala, da ne bom opazil tvojega izginotja?

VIRGINIA: O, kako dramatični smo. Sprehodu bi pa res težko rekli izginotje.

Slišimo hupanje približujočega se vlaka. Leonard se umiri, je olajšan, vsaj za trenutek. Sede poleg nje.

LEONARD: Ne smeš izginjati. To mi ni všeč.

Tišina. Vlak prispe na postajo in se ustavi. Potniki odhajajo na vlak, Virginia pa željno strmi v vlak. Leonard je zdaj, ko je panika, ko je iskanje minilo, videti olajšan in očitno utrujen, kar ga postara. Virginia je vedno bolj nedostopna.

VIRGINIA: Leonard, zelo nenavadno se vedeš.

LEONARD: Res? Resnično ne vem, kaj se dogaja. Iskal sem te. Nikjer te ni bilo. (*Nežno jo prime za roko.*) Povsod sem te iskal. Misli sem, da se ti je kaj zgodilo. Ne vem, zakaj.

VIRGINIA (*besno vstane*): Nič se ni zgodilo! Samo sprehajam se, za božjo voljo!

LEONARD: Nikjer te ni bilo!

VIRGINIA: Je pač čudovit dan za sprehod. Razmišljala sem o gospe Dalloway in sem pač zašla.

LEONARD: Tako zelo me je skrbelo. Misli sem, da ...

VIRGINIA (*občinstvu*): Virginia Woolf je leta 1923 odšla na železniško postajo. (*Leonardu.*) Skrb ti škodi.

LEONARD: Ne norčuj se. Bal sem se, da se ti je kaj zgodilo. (*Vlak končno spelje. Virginia zre za vlakom, neznansko hrepeneče. Leonard jo prime za roko; ona se mu končno posveti, čeprav si še vedno želi na odhajajoči vlak.*) Nelly je skuhala večerjo. Morava nazaj. Imava še približno petnajst minut, preden bo ponorela in požgala hišo do tal.

Virginia je tiho. Strmi zdaj v Leonarda, zdaj v vlak, ki je že daleč proč.

VIRGINIA: Leonard, preseliti se morava nazaj v London.

LEONARD (*za hip postane, a vseeno odločno*): O tem bova govorila kasneje.

VIRGINIA: Ne. O tem bova govorila zdaj.

LEONARD: Vanessin obisk te je spet vrgel iz tira. Prevečkrat pride.

VIRGINIA: Premalokrat pride in s sabo prinese London. (*Hlastno.*) Ne morem več zdeti tukaj v predmestju. Prisebna sem! Lahko bi spoznavala ljudi. V Richmondu je to nemogoče. Leonard, zaupam ti kakor otrok, vendar sem prepričana, da se morava vrniti v London.

LEONARD: Zdravniki so rekli, da potrebuješ mirno okolje.

VIRGINIA (*pobesni*): Preziram zdravnike in preziram Richmond! Sovražim te skrajno odbijajoče rdeče hiške z zagrnenimi okni! Sovražim spodobne richmondske gospe! Sovražim vonj in okus Nellyjine govedine ...

LEONARD: Tukaj imaš mir pred glavoboli, glasovi in izbruhi besa.

VIRGINIA: Vem. Vendar je vse, kar si tukaj želim, vrnitev k nevarnostim mestnega življenja. Tukaj je vse tako mrtvo, tako brezosebno, tako običajno, in potem sem si zaradi nekega ptiča zaželela, da bi spet živel.

LEONARD: Bolna si! Bolna! Kako ne razumeš tega?!

VIRGINIA: Polovica zoprnih občutkov izvira iz tega, ker se, namesto da bi z mano sočustvoval, togo oklepaš stare prepreke – moje bolezni.

LEONARD (*obnemi za nekaj trenutkov, potem pa pobesni*): Sočustvoval? Sočustvoval s tabo?! Vse to, založba, vse je narejeno zate! Iz sočutja in iz ljubezni! Vse, kar počnem, počnem, da boš ti lahko ozdravela in živela! Nehvaležna si! Najino ... moje življenje – misliš, da nočem biti v Londonu? V središču, v prestolnici, ki sva je vajena, ki je bila najin dom? Poskušala si se ubiti! Delam vse, da boš preživela! Prej sem mislil, da te bom našel na tirih.

VIRGINIA: Tukaj ali pa v Londonu – vedno bo obstajal ta strah, najin strah, da bom spet zbolela!

LEONARD: London te bo uničil. Ne morem pristati na to, da te bom spet gledal, kako blazniš.

VIRGINIA: Poslušaj me! Ko si čisto sam ustanovil to založbo, sem se oklenila tebe, popolne utehe, ki jo imam v tebi, ampak ne morem več zdeti tukaj, ne zdaj, ko sem se namenila s polno paro naprej. Končno spet pišem! Potrebujem London, da lahko za nekaj časa izginem v njegovi ogromnosti! Vonjave po vosku in parfumu in bencinu, igranje na klavir, hupanje avtomobilov, lajanje psov, vse to

pogrešam, vse to potrebujem! Boljše je umreti divja od norosti v Londonu kot izhlapeti v Richmondu.

Tišina.

LEONARD: Tako zelo si želiš nazaj?

VIRGINIA: Ja. (*Tišina.*) Želim si, da ne bi bilo tako. (*Tišina.*) Želim si, da bi me osrečevalo to mirno, tiho življenje.

Tišina.

LEONARD: Tudi jaz.

Tišina.

VIRGINIA: Gotovo si lačen.

LEONARD: Utrujen sem.

VIRGINIA (*vstane in mu ponudi roko*): Pojdiva na Nellyjino večerjo.

12. prizor: Gospa Dalloway – Richard, drugič

Richardovo stanovanje. Zdaj je stanovanje polno svetlobe, je celo preveč svetlo. Richard sedi na okenski polici. Zdi se, kot da si ogleduje razgled nad mestom. Trkanje. Prvič, drugič, tretjič. Richard se ne odziva.

CLARISSA: Richard? Richard! (*Odklene vrata, zagleda Richarda na okenski polici. Obstane kot vkopana. Govori počasi.*) Pridi dol, prosim. Prosim te, živiš v petem nadstropju, pridi dol.

RICHARD: Oo, gospa Dalloway. Tako lepo je.

CLARISSA: Pridi dol, takoj.

RICHARD (*govori doživeto, kot navdušen otrok*): Vzel sem ksanaks in ritalin. Skupaj imata čudovite učinke. Počutim se krasno. Odgrnil sem vse zavese, ampak sem še vedno hotel več svetlobe. Težko sem se spravil gor, to ti že moram povedati. Ne bo se mi posrečilo priti na zabavo. Oprosti.

CLARISSA: Ni ti treba.

RICHARD: Tako čudovito je zunaj. Kako lep dan.

CLARISSA: A prideš noter, prosim? A bi to naredil zame?

RICHARD: Ne morem se soočiti s tem.

CLARISSA: S čim?

RICHARD: Saj veš. Zabava in slovesnost in potem še ena ura in potem še ena.

CLARISSA: Ni ti treba na zabavo. Ni ti treba na slovesnost.

RICHARD: Toda tukaj so še vedno ure, a ne? Ena in potem še ena, in ko se prebiješ skoz eno, moj bog, tu je že naslednja. Tako sem bolan.

CLARISSA: Še imaš dobre dneve. Sam veš, da jih imaš.

RICHARD: Ne zares. Okoli mene se zapirajo čeljusti velikanske rože. Venerina muholovka. Sočno, zeleno, cvetoče napredovanje. No, saj veš, k čemu. A ni čudno, da je celo zdaj težko izreči besedo »smrt«?

CLARISSA: A so tukaj?

RICHARD: Kdo?

CLARISSA: Glasovi.

RICHARD: Vedno so tukaj.

CLARISSA: Jih razločno slišiš?

RICHARD: Ne. Tebe slišim. Vedno te je čudovito slišati. Moja gospa Dalloway.

CLARISSA: Tukaj sem.

RICHARD: Tako svobodno se počutim.

CLARISSA: Daj mi roko, Richard.

RICHARD: Boš poklicala mojo mater? Čisto sama je, veš. Povej mi zgodbo.

CLARISSA: Kakšno zgodbo?

RICHARD: Nekaj iz tvojega dneva. Današnjega. Lahko je najnavadnejša reč. Najnavadnejši dogodek, ki se ga lahko spomniš. Kar koli. Res kar koli.

CLARISSA: Zjutraj sem šla od doma. Rože sem kupila sama.

RICHARD: A si jih?

CLARISSA: Sem. Bilo je lepo jutro.

RICHARD: Je bilo?

CLARISSA: Ja. Sveže.

RICHARD: Sveže. Kakor ustvarjeno za otroke na obali. Kakor jutro, ko sva bila skupaj mlada. Kakor jutro, ko si stopila ven skozi steklena vrata tiste stare hiše, vsa zaspana, v spodnjem perilu. Star sem bil devetnajst in bil sem zaljubljen v Louisa in bil sem zaljubljen vate. Nikoli, ne prej ne kasneje, nisem videl česa tako lepega. Spodletelo mi je.

CLARISSA: Ne govori tega.

RICHARD: Pomisli, kaj sem hotel narediti. Hotel sem ustvariti nekaj živega in dovolj šokantnega, da bi lahko vzdržalo ob jutru v življenju nekoga. Ob najnavadnejšem jutru. Nespametno. Rad te imam. Se to sliši obrabljeno?

CLARISSA: Ne.

RICHARD: Mislim, da na svetu ni bilo srečnejših ljudi od naju.

Nagne se in zdrsne v praznino.

13. prizor: Gospa Woolf – Večerja

Leonard in Virginia sedita za mizo v jedilnici. Pred njima sta krožnika in servirane jedi: govedina, kuhana zelenjava, krompir, sadje, puding, pita. Virginia vztrajno čaka, da si bo Leonard postregel prvi, vendar ta najprej naloži hrano Virginii. Ne pretirano veliko, nasprotno, celo malo, ampak toliko, da jo razjezi. Naloži še sebi. Jesta v tišini. Virginia brska po svojem krožniku in na vsake toliko samo ošine Leonarda. On je mirno, počasi. Ves čas skrivaj opazuje svojo ženo. Potem odloži pribor. Videti je utrujen, neznansko utrujen in bistveno starejši kot zjutraj. Strogost je zamenjala utrujenost.

LEONARD: Jesti moraš, Virginia.

VIRGINIA: Saj bom.

Tišina.

LEONARD: Nelly nama je skuhala večerjo. Dolžna sva jo pojesti.

VIRGINIA: Dolžna? Nikomur nisva nič dolžna, sploh pa ne jesti. Človek je najprej in edino dolžan samemu sebi.

LEONARD (*ostro*): Oprosti. Prehranjevanje si dolžna sama sebi. (*Tišina. Dolga tišina. Leonard strmi v Virginio, vdan v usodo, vdan v skrbi. Svoj krožnik potegne nazaj predse in spet začne jesti; po nekaj minutah tišine začne jesti tudi Virginia. Nenadoma.*) Raje te imam, kot imaš ti mene.

VIRGINIA (*njena trma se sprevrže v nenavadno, iskreno nežnost*): Leonard, ti si v vseh pogledih vse, kar je človek lahko, ampak tukaj mi življenje uhaja iz rok. Ne moreva večno strašiti po predmestju.

LEONARD: Prav. Sečila se bova nazaj v London. (*Spet začne jesti. Virginia ga nežno gleda. Tudi sama začne jesti.*) Nellyjina večerja je zelo okusna.

VIRGINIA: Naravnost ogabna je.

Oba jesta.

14. prizor: Gospa Brown – Praznovanje

Kuhinja pri Brownovih. Laura in Richie stojita, čakata na Dana. Lauri se v rokah sveti nova, a jasno vidno trgovinska torta z nekoliko nerodnim napisom »Vse najboljše, Dan!«. Na torti gorijo sveče. Prostor je poln balonov. Richie v rokah drži vrtnice. Richie negotovo, skoraj preplašeno gleda mamo in torto.

LAURA: Kaj pa je narobe, srček?

RICHE: Mami, rad te imam.

LAURA (*najprej samo strmi vanj, se zdrzne, potem*): Jaz imam tudi tebe rada.

Vstopi Dan.

LAURA in RICHE (*pojeta*): Happy birthday to you! / Happy birthday to you! / Happy birthday, happy birthday, / happy birthday to you! / From good friends and true, / from old friends and new, / may good luck go with you, / and happiness too.

DAN (*smeje, nerodno mu je, kakor je pač nerodno človeku na rojstni dan*): To je krasno. To je popolno. (*Laura pogleda proč, v zadregi, nerodno, z občutkom krivde.*)

LAURA (*ga poljubi*): Vse najboljše za rojstni dan, dragi.

V roke mu nerodno potisne darilo, kravato in srajco. To ga osreči.

DAN: Pazi to! Laura, preveč si naredila, čisto preveč, res ne bi bilo treba. Nisem vreden takšne pozornosti, čisto res ne, to je popolno.

RICHE: Vse najboljše, očka! (*Ga že vleče proti torti.*) Moraš upihnniti in si nekaj zaželeti!

DAN: Richie, upihni z mano in dobiš pol moje želje.

Skupaj upihneta svečke. Laura začne rezati torto.

LAURA: Sta si zaželela kaj dobrega?

RICHE: Ja, ampak ne smeva povedati.

DAN (*zašepeta Lauri na uho*): Samo to, da bi bil vsak dan tako presneto lep kakor današnji. Kakor so bili vsi doslej, ljubica, mamica moja. (*Začnejo jesti torto.*) Torta je odlična.

LAURA (*pozorno opazuje moža*): Oh, ja. Saj ni nič posebnega.

Richie gleda zdaj očeta, zdaj mamo. Videti je zmeden, žalosten in obupan.

DAN: Fantastična je, kaj pa govoriš.

LAURA: Torto sem kupila.

DAN: Kaj pa govoriš? (*Se zareži.*) Narejena je z ljubeznijo, prav čutim.

LAURA: Dan, torto sem kupila.

DAN: Bi bila pa kupljena z ljubeznijo! (*Poljubi Lauro s polnimi usti torte.*)

DAN: Mamica naju prav grdo heca, a ne? (*Richie nič ne odgovori, strmi v Lauro.*) Takšne torte se ne da kupiti nikjer. O, fant, kakšno življenje. Richie, počasi bo treba v posteljo. Pozno je že. Umit zobe in spat. Pa dobro spero zobe, tudi v kotičkih, da bo šla torta dol. (*Lauri.*) Živijo, debeluška. A greva v posteljo? (*Jo otipava in poljublja. Laura se ne odzove.*) A si utrujena? Kar pojdi v posteljo in me počakaj, teh nekaj prtičkov bom pa že sam pospravil. (*Laura brez besed odide v spalnico. Dan glasno govori Lauri naprej.*) Hvala ti, lepo sem se imel, najboljši rojstni dan. Majhne stvari, darilce, kos torte, pesem, skupni zajtrk, poljub za lahko noč, to je sreča. Resnično se štejem za srečnega človeka. (*Medtem ko pospravlja, odpre koš za smeti. Tam zagleda torto, Laurino ponesrečeno, grozljivo, grozljivo ponesrečeno torto. Dan je osupel in razočaran. Pogleduje proti spalnici. Nikakor mu ne gre v račun, kaj se je tisti dan dogajalo doma.*) Laurika ... ljubica ... mamica moja ... A prideš pospraviti ... Laura ... sam se ne znajdem najbolje ...

15. prizor: Gospa Dalloway – »Sedmina«

Clarissino stanovanje. V sobo prideta okoli oči porдела Clarissa in ostarela Laura Brown z majhnim kovčkom. Stanovanje je napolnjeno z baloni. Laura si sleče plašč, Clarissa prav tako.

CLARISSA: Sedite, gospa Brown. (*Tišina.*) Uredila sem vse za pogreb. (*Tišina.*) Žaro sem naročila. (*Tišina.*) Saj je to v redu, a ne?

LAURA: Seveda.

CLARISSA: Verjetno ste izčrpani od poti.

LAURA: Ne vem prav dobro, kako sem.

CLARISSA: A vam skuham čaj?

LAURA: Ni treba, hvala.

CLARISSA: A bi kaj pojedli? Pripravila sem rakovice ... (*Clarissa se odpravi k predalniku, iz njega vzame iglo ali buciko ter vse balone neusmiljeno popoka. Laura se ne odzove, niti ne zdrzne se, kot bi se večina ljudi.*) Razen če se vam ne ne zdi preveč morbidno, da bi jedli hrano z zabave?

LAURA: Mislim, da ni morbidno. *Tišina.*

CLARISSA: To bi bilo Richardu najbrž všeč.

LAURA: Ja. Mislim, da res.

CLARISSA: Zanj sem skrbela najbolje, kot sem znala.

LAURA: Naredili sva največ, kar sva mogli. To je največ, kar se da narediti.

Zazvoni telefon. Tokrat resnično zvoni v nedogled, še dlje kot med Louisovim obiskom. Preneha. Čez nekaj trenutkov spet začne. Clarissa spet pusti, da odzvoni. V tretje se le oglasi.

CLARISSA: Clarissa Vaughan. ... Ja, Sally? ... Ne, nisem jezna. ... Seveda, včasih ne gre drugače. ... Kaj pa bi storila? ... Te stvari se zavlečejo, saj razumem. ... Ko prideš, prideš. ... Da, poljub, adijo. (*Z Lauro obsedita v tišini.*) Richard je bil čudovit človek.

LAURA: Bil je čudovit pisatelj.

CLARISSA: Ste brali njegove pesmi?

LAURA: Sem. In roman.

CLARISSA: Ja. Bil je čudovit pisatelj.

LAURA: Vi nikoli niste bili njegova urednica.

CLARISSA: Ne. Preblizu sva si bila. Bilo bi preveč zapleteno. Uredniki morajo biti objektivni.

LAURA: Seveda. Razumem.

CLARISSA (*utrujeno gleda Lauro*): Živi ste. Vašega bivšega moža je razžrl rak, hčerko je zbil pijan voznik, Richard ... Preživeli ste vso svojo družino, čeprav ste v Richardovem romanu vi edini umrli.

LAURA: Najbrž se vam zdi grozno, da sem morala preživeti vse od njih prav jaz.

CLARISSA: Preden sem vas danes zagledala, sem pričakovala, da boste pošastni. Ste pa samo stara knjižničarka, ki je pravkar prispela iz Kanade.

LAURA: Richard najbrž ni lepo govoril o meni.

CLARISSA: Ne, ni.

LAURA: Hotela sem biti svobodna.

CLARISSA: Zapustili ste jih.

LAURA: Hotela sem biti zadovoljna s tistim življenjem, hotela sem biti žena, ki brezhbno pogrinja mizo. Hotela sem si želeli otrok. Vem, da nisem bila dobra mati. Ampak nisem mogla drugače. Hotela sem biti svobodna. Če bi ostala tam, bi umrla.

CLARISSA: A jih niste pogrešali?

LAURA: Mislila sem nanje.

CLARISSA: Ne vem, če bom znala živeti brez njega.

LAURA: Boste. (*Tišina.*) Ženska v romanu, to ste vi?

CLARISSA: Ja. (*Tišina.*) Pridite, gospa Brown, greva jest. Čas je, da se ta dan konča.

Priloga gledališkega lista Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXX, sezona 2019/2020, številka 4